Mustaqil gazeta
HURRIYAT
№49 (253)
2001-yil 19–25-dekabr
1996-yil dekabrdan chiqa boshlagan
Har chorshanba kuni chop etiladi

Ният

ДУНЁ ЭРКИН НАФАС ОЛАЖАК!

Яратганга шукрлар бўлсинки, Афғонистонда террорчиликка қарши олиб борилаётган ҳарбий ҳаракатлар муваффақиятли давом этаётир. Куни кеча дунёда "Мендан зўр йўқ!" дея хоҳлаган номаъқулчилигини қилаётган, одамзот бошига нене балоларни солмоқчи бўлган ғаламислар учун сичқоннинг уйи минг танга бўлиб қолди. Бошқаларнинг шаҳарлари, уйларини портлатиб, "бопладимми" деганлар устига чор-тарафдан бомбалар ёғиляпти. Шоир Уйғун бир пайтлар фашист босқинчиларининг куни битай деганда уларга хитобан ғазаб билан:

Урушни бошлаган мен эмас, сенсан,
Энди жазосини тортасан ўзинг.
Минглаб наслларнинг лаънат юкини
Энди шум елкангга ортасан ўзинг! —

деб ёзган эди. Нью-Йорк ва Вашингтонда беозор турган савдо марказлари ва бошқа биноларга олиб қочилган самолётларни уриб, минглаб бегуноҳ одамларнинг ёстиғи қуришига сабаб бўлган, Тошкентда қонли портлашларни амалга оширган, дунёнинг турли бурчакларида биқиниб олиб, инсониятга ажал уруғини сочмоқчи бўлганларга энди шафқат йўқ. Уларнинг ҳалокатга юз тутиши, маҳв этилиши кундай равшан. Чунки бу ёвузларга қарши бутун дунё оёққа қалқди, Афғонистон ҳудудида ўрнашиб олган террорчиларга қарши курашда АҚШ бошчилигидаги барча тараққийпарвар мамлакатлар иштирок этмоқда, бутун дунёдаги жамики софдил одамлар бу ҳаракатни қўллаб-қувватлашмоқда.

Ўзбекистонимиз ҳам инсоният душманларига қарши бу курашнинг олдинги сафларида бораётганлигидан фахрланамиз. Зеро, қишлоқ оралаб қолган йиртқич бўрини, нафаси заҳар қутурган итни кўплашиб қувадилар, бирлашиб овлайдилар. Оғзи қон йиртқичларга шафқат йўқ, кўринган жойда кетмоннинг орқаси билан уриб ер тишлатиш — савоби азим. Илло, кимки бошқа бировга ёмон ният билан тиғ кўтарар экан, ўзи ҳам тиғи порон бўлиши аниқ. Қадимий Афғонистон юрти ҳам ўзини бир неча йиллардан бери ҳар тарафлама бўғиб келаётган жоҳил ақидапарастларни ўз елкасидан итқитиб, чин озодликка эришса, тараққиёт йўлига кирса ажаб эмас.

Мен куни кеча шаҳар кўчасида икки ёш афғон қизини учратиб қолдим. Уларни мамлакатларининг озод бўлиши билан табрикладим. Қизлар хурсандликдан кўзларига ёш олиб, "Иншооллоҳ, юртимиз ҳам озод бўлиб, сизларнинг юртларингиздай мустақил, обод бўлса, бизлар ҳам ўз юртимизга қайтиб бориб, сизлардек эркин, бахтли яшасак", дейишди. Кечагина телевизорда Афғонистоннинг ватанпарвар саркардаларидан бўлган генерал Дўстум билан суҳбатни кўрдим. Толибларга қарши жангларда жон олиб, жон бериб юрган бу инсон ҳам Афғонистоннинг келажаги, тараққиёти ҳақида қайғуриб гапирди, ўз мамлакатининг озод бўлиб, жаҳон ҳамжамиятидан муносиб ўрин олишига умид билдирди.

Мен масалчиман, шу боисдан дунё халқларини ўз йўлида тинч, мағрур бораётган филга, жоҳил ақидапарастларни эса унга қараб хезланган лайчага ўхшатгим келди.

ФИЛ БИЛАН ЛАЙЧА

Халойиққа бир кўрсатиб қўйиш-чун
Кўча бўйлаб фил етаклаб ўтдилар.
Бундай ажиб томошага тўйиш-чун
Йўловчилар фил кетидан кетдилар.
Қаердандир "лип" этди-ю шу замон
Пайдо бўлиб иркит, саёқ бир Лайча
Кўпик сочиб, жон-жаҳди-ла хурганча
Бирдан хуруж қила кетди фил томон.
Гоҳ ириллаб, гоҳи увлаб, тинмасдан
Хезланарди филга ўнгу сўлидан,
Аммо итга зарра парво қилмасдан
Булутдайин кўчарди фил йўлида.
Фил сукутин қўрқоқликка йўйдими,
Ёки бирор бемаза олқишлади —
Қаранг, Лайча ўз жонидан тўйдими
Шартта Филнинг оёғидан тишлади!
Филга-ку бу гўё чивин чаққандек,
Аммо унинг жаҳли ҳам чиқди андак:
Сурбет кучук роса тегди жонига,
Келгандики "ак-ак" қилиб ёнига —
Мўлжалламай орқасига бир тепди!
...Соғ қолмайди фил тепкисин ким ебди.

Ҳа, халқ ғазабига дучор бўлган, халқ тепкисини еган асфаласофилинга кетиши турган гап. Эртами-индин жоҳил ақидапараст террорчилар тарих саҳнасидан, албатта, супурилажак, дунё эркин нафас олажак!

Мухтор ХУДОЙҚУЛОВ,
ёзувчи

Содиқ МАҲКАМОВ фотоси

Сиз кулсангиз, олам кулади!..

Обуна — 2002

САРАЛАНГАН САТРЛАР

"Ҳуррият"ни севиб ўқийман. Сабаби унда кишини фикрлашга чорлайдиган мақолалар, ақлни чархлайдиган, мулоҳазага ундайдиган мавзулар бисёр.

"Ҳуррият"даги айрим мақолалар, хусусан, танқидийлари қоғозга "ўраб" берилади. Танқид кимга қаратилаётганини англаш мумкин, лекин очиқроқ ёзилса айни муддао бўларди.

Сизга ҳурмат билан,

Холис Хон

Тошкент шаҳри

* * *

Ҳурматли "Ҳуррият"чилар! Мен газетангизнинг ашаддий мухлисиман. Унинг айниқса расмий фикрдан холилиги, муаллифлар шахсий фикрига ҳурмати, эркин фикрлар минбарига айлангани мени қувонтиради.

"Ҳуррият"нинг баъзи сонлари расмий нашрларга ўхшаб кетади. Қизиқ, "Ҳуррият" мустақил газета бўлса, нега энди бошқаларга ўхшаши керак?

Олот туманида матбуот нашрларини тарқатиш билан боғлиқ муаммолар ҳақида ҳам тўхталиб ўтсам. Биздаги газета дўконларига "Моҳият", "Адолат" каби газеталар умуман келмайди. Келса ҳам кечикиб келади. Ахир кечиккан ахборотни ўқишнинг нима қизиғи бор?

Балки менинг шахсий фикр-мулоҳазаларим "Ҳуррият"га ёқмас. Балким буни эълон қилмассизлар ҳам, чунки ишончим йўқ.

Ҳурмат билан,

Лазиз БЕШИМОВ

Бухоро вилояти Олот тумани

Тақдимот

НОБЕЛЧИЛАР БИЛАН ТАНИШУВ

Кейинги йилларда жумҳуриятимиз матбуоти халқаро Нобель мукофоти соҳиблари, улар фан ва бадиий адабиёт соҳаларида эришган ютуқлар ҳақида қатор мақолалар эълон қила бошлади. "Маърифат" газетасида шундай мақолалар туркуми олим Абдумажит Тўраев муаллифлигида босилаяпти.

Куни кеча Республика илмий-техника кутубхонасида "Нобель мукофоти соҳиблари" номли чиройли бир китоб тақдимоти бўлди. Муаллифлар — Абдумажит Тўраев ва Иброҳим Каримов, Фан ва техника давлат комитети босмахонаси 1000 нусхада чоп этган, академик П.Қ.Ҳабибуллаев сўзбоши ёзган.

Маълумки, Альфред Нобель фаннинг уч йўналиши: физика, кимё, физиология ёки тиббиёт ва яна икки йўналиш: бадиий адабиёт, дунёда тинчлик иши учун мукофот берилсин, деб васият қилган.

Швеция миллий банки А.Нобель хотирасига ҳурмат юзасидан, ўз ҳисобидан яна бир йўналиш — иқтисодиёт соҳасидаги катта ишлар учун мукофот таъсис этган, расман "Альфред Нобель хотираси мукофоти" деб аталади, 1969 йилдан бошлаб берилаяпти. Юқорида айтилганлардан бошқа йўналишларга бу мукофот берилмайди.

Тақдим этилган китоб физика ва кимё соҳаларида мукофот олган олимларга бағишланган. Унга А.Тўраевнинг мақолалари киритилган. Альфред Нобелнинг қисқача биографияси, васиятномаси, Нобель жамғармаси, номзодларни танлаш тартиби, мукофот топшириш маросими, эътиборсиз қолган кашфиётлар ҳақида қизиқарли маълумотлар берилган. Мукофотнинг 100 йиллик тарихида, истисно тариқасида икки марта совриндор бўлган олимлар, бир авлоддан чиққан совриндорлар ҳақида ҳам маълумотлар бор. Юз етмиш тўрт саҳифалик китобнинг деярли ярмини (уни иккинчи қисм, дейиш мумкин) мукофот соҳибларининг фотосурати, улар ҳақидаги мухтасар маълумот эгаллаган.

Нобель мукофоти соҳиблари ҳақида ўзбек тилида биринчи бор чоп этилган бу китоб — оммабоп, уни мактаб ўқувчилари ҳам бемалол ўқий олади.

Тақдимот маросимида сўзга чиққан академик Р.А.Мўминовнинг айтишича, физиология ва тиббиёт, тинчлик, иқтисодиёт соҳаларидаги совриндорларга бағишланган иккинчи китоб ҳам нашрга тайёрланаяпти.

Қудрат ДЎСТМУҲАММАД,
ТАЙИ профессори

Нашр

Мамлакатимиз ёшларининг севимли журналларидан бири "Yosh kuch"нинг бу галги сони ҳам мухлислар эътиборидан четда қолмайди. Ундан бири-биридан қизиқарли, ўқишли, барчани мушоҳадаю мунозарага тортувчи мақолалар ўрин олган.

Журналнинг илк саҳифасидаги "Учинчи Жаҳон уруши XXI аср эртаги" деб номланган мақолада ижодкорлар ҳозирда инсоният тақдири

"Муносабат" рукнида берилган "Қандай қилиб умр йўлдоши танлайдилар?" "Нима сабабдан ажрашадилар?" каби мақолада бахтли оиланинг асосий шартлари, ажралишнинг қатор сабаблари келтирилган.

Журналнинг жинсий ҳаёт маърифатидан сабоқ берувчи "Ҳадемай оила қурасиз" рукнининг доимий муаллифи мутахассис-шифокор Ўктам Муҳаммад Муроднинг "Бокира-

ДИҚҚАТ, "YOSH KUCH" — "ҚИДИРУВ"ДА!

учун биринчи рақамли таҳдидга айланган террор муаммосига нисбатан икки савол (1. Террорни ҳаракатлантираётган куч нимада? 2. Сизнингча, III Жаҳон уруши бўладими?) асосида муносабатларини билдирганлар.

Шунингдек, "бизни қандай алдашаётганлари" хусусидаги "Yosh kuch"нинг учинчи мақоласи берилган. Мазкур мақола муаллифи Бобур Умаров истеъмолчи ҳуқуқларининг поймол этилаётганлиги, истеъмолчилик маданиятининг аҳволи ҳақида сўз юритади. Бозорларда сохталаштирилган маҳсулотларнинг кўпайиб бораётгани натижасида жабр кўраётганларга, "Истеъмолчилар ҳуқуқини ҳимоя қилиш тўғрисида"ги Қонун асосида маълумотлар беради.

лик" мақоласи таҳририятга йўлланган кўплаб дардли мактублардаги муаммоли, махсус ёндашув талаб қилинадиган масалаларга бағишланган.

Сканворд ва мантиқий бошқотирма мухлислари севимли машғулотларини дам олиш саҳифасидан топадилар.

Обуна мавсуми қизғин давом этаётган паллада "Yosh kuch" журнали обунага даъватнинг ғаройиб усулини топибди. Ўзбекистондаги энг зўр журнал қидирилмоқда, дея унинг алоҳида белгиларини маҳорат билан таърифлаган.

Журнал руҳий ва маънавий ҳамроҳингизга айланишига ишонамиз.

Шаҳноза ҒОИПОВА

Журналист текшируви

АРИҚЧА ТЕПАСИДА ТУШИРИЛГАН ТАРСАКИ...

Майда ишнинг катта ташвиши

Қўлимиздаги шикоят қулоч-қулоч "деди-деди" ёхуд дийдиёларга лиммо-лим эмас, нари борса бир парча келади, холос. Шикоят ёзилишига сабабчи бўлган йигит — ёш, умидли журналистлардан: "Фидокор" газетаси мухбири Лазиз Раҳматов!

Шикоятчи — Лазизнинг ҳамқишлоғи, яъни Шаҳрисабз тумани Наматон қишлоғида истиқомат қилувчи хусусий тадбиркор Хайрулло Элмуродов.

Шикоятчининг айтишича, Лазиз "ота-онаси билан арзимас (! — Т.А.) жанжалга аралашиб, қишлоқ фуқаролар йиғини раисаси Анвара Шароповага гувоҳномасини кўрсатиб дўқ-пўписа қилган..." Айни шу ҳолат Х.Элмуродовни таҳририятга шикоят ёзишга мажбур қилган.

Кафтдеккина арзноманинг мазмун-моҳияти шугина, холос. Шикоятчи наздидаги "жабрдийда" раиса А.Шаропова бу ҳақда ёзув-чизув қилиш у ёқда турсин, ҳатто бировга лом-мим деб оғиз очмаган ҳам.

Қизиқ-а, ёш мухбир раисага дўқ-пўписа қилади, эл-юрт орасида юрган опа бу ҳақда орган тугул, "ўпкаси йўқ" йигитчанинг ота-онасига ёзғирмайди ҳам! Воқеадан хабар топган Хайруллабой эса шартта ёзув машинкасини чиқиллатиб, шикоят ёзади?!

Раиса билан Элмуродов қариндошмикан десак — йўқ: ҳамқишлоқ! Хайрулланинг ўз ҳамқишлоқлари шаъни ва қадр-қимматини юксак қадрлайдиган инсон, дея талқин қилинса, Лазиз ҳам шу қишлоқ фарзанди: шикоятчидан ўн-ўн беш ёш кичик, ўзига ёки ота-онасига панд-насиҳат қилиб қўйса бўларди-ку, деган хаёлга борасан, киши...

Кўринадики, масала жуда оддий ва майда, нари борса тўртта оқсоқол ўртасида битадиган иш.

Бироқ мазкур "майда" иш билан жойига бориб шуғулланган эдик, тагидан каттагина, керак бўлса, матбуотда ёзадиган ғалвалар бўй кўрсатиб қолди...

...Хайрулла Элмуродовнинг шикоят ёзиши бежиз эмас экан. Гап шундаки, шикоятчининг ота-онаси (Хайруллонинг оиласи бошқа жойда алоҳида яшайди — Т.А.) билан Лазизбойнинг ота-онаси девор-дармиён қўшни. Шу йил баҳорининг охирларида икки қўшни ўртасидан "оламушук" ўтади. Можарога сабаб — кичкинагина ариқ. Элмуродовларнинг айтишича, шу чоққача томорқасидаги экинларни Раҳматовнинг ҳовлисидан ўтадиган ариқ суви билан суғориб келинган. Баҳор ойида Раҳматовлар сув бермай, ариқчани кўмиб ташлаши оқибатида (Элмуродовлар "Бизнинг телефон симини ўғирлагансан" деб тухмат қилгач — Т.А.) томорқаси суғорилмай қолиб, экинлари нобуд бўлди... Бундан аччиқланиб...

Бу ҳақда Раҳматовлар бошқача фикрда. 2001 йил бошида "Гулистон" ширкат хўжалиги ҳамда Наматон қишлоқ кенгаши ўртасида аҳолини ичимлик ва оқар сув билан таъминлаш бўйича шартнома имзоланган. Бироқ тўққиз ой мобайнида бирор марта ҳам оқар сув билан таъминланмаган. Ахир ўзимга йўқ сувни қўшнимга қайдан топиб бераман, дейди "ўзбошимча мухбир"нинг

Давоми 2-бетда

Таклиф

ҚАЧОН БЕХАТО ЁЗАМИЗ?

Вақтни оқар дарёга ўхшатишади. Ҳақиқатан ҳам шундай. Мана ўзбек тилига давлат тили мақомининг берилганига ҳам ўн бир йилдан ошибди.

Тан олиш керакки, шу йиллар давомида тилимизнинг халқаро миқёсда обрў-эътиборини ошириш ва мазкур қонун ижроси бўйича улкан ишлар амалга оширилди. 1993 йилнинг 2 сентябрида "Лотин ёзувига асосланган ўзбек алифбосини жорий этиш тўғрисида"ги қонун қабул қилинди. Унга кўра лотин алифбосига ўтиш босқичма-босқич олиб борилиб, 2005 йилнинг 1 сентябрига қадар якунланиши лозим. Шундай бўлса-да, корхона, ташкилот, муассаса, кўчаларнинг номланиши, реклама, эълонлар, деворий ва осма лавҳалар ҳамда айрим биноларнинг пештоқларида берилаётган маълумот, ахборотларнинг лотин ёзувида ифода этилишида ҳали-ҳануз қўпол хатолар, камчиликлар учраб турибди. Таассуфки, ҳар қадамда учратиш мумкин бўлган бундай салбий ҳолатлар ўз вақтида, етарли даражада бартараф этилмаяпти.

Мен ҳозир сон-саноқсиз имло хатолари, нотўғри таржималардан намуна келтирмоқчи эмасман. Менимча, энди танқиддан амалий ишга ўтиш вақти етди. Шу муносабат билан бир таклифни газетхонлар эътиборига ҳавола қилмоқчиман. Вилоят, шаҳар, туман ҳокимликлари ёки халқ таълими бошқармалари ҳузурида юқоридаги ҳолатларни назорат қилувчи ижодий гуруҳ ташкил қилинса ва бу ишни амалга ошириш учун махсус транспорт воситалари, ходимлар штати ажратилса мақсадга мувофиқ бўларди. Шунда ҳар бир ташкилот, муассаса, идоралар махсус жойларга илиб қўйишни истаган маълумот, ахборот, реклама, эълонларининг имло қоидаларига мувофиқлиги, матнларнинг адабий тил меъёрларга мувофиқ келиши мазкур ижодий гуруҳ тасдиғидан ўтказарди. Бунинг учун, албатта, муайян миқдорда ҳақ белгиланиб, барча ишлар ушбу маблағлар ҳисобига амалга оширилади.

Пойтахтимизда эса лотин ёзувидаги лавҳа, реклама ва эълон матнларини Атамақўм ўз назоратига олса, нур устига нур бўларди. Сабаби, мазкур даргоҳда ҳар бир сўз, ҳар бир атама, ҳар бир тушунча том маънода ўз сайқалини топади. Қўмитада чуқур билимга, улкан ижодий-илмий тажрибага эга бўлган мутахассислар хизмат қилиши ҳам ҳаммамизга маълум.

Бу, албатта, шахсий фикр, ўй-мулоҳазалар, холос. Сиз бунга нима дейсиз, азиз газетхон?

Алишер САЪДУЛЛАЕВ

НАҚЛ

Ҳаракат заиф бўлган жойда кучли билим фойдасиздир.

Аз-ЗАМАХШАРИЙ

Савод

АВИАЧИПТА "ЗИЙНАТ"ЛАРИ

Эркинликдай азиз неъматдан ўн йилдан буён баҳраманд бўлмоқдамиз. Бу неъматнинг бизга қай йўсинда, нималар эвазига насиб этганини шу ўн йил ичида оз бўлса-да тушуниб етдик. Бироқ қайта тикланиб, ўз қадрини топиб бораётган қадриятларимизга муносабат ҳамма жойда ҳам кўнгилдагидай деб бўлмайди. Хусусан, "Ўзбекистон ҳаво йўллари" миллий авиакомпаниясининг чиптасида қалашиб ётган имло хатоларни кўриб, тилимизга, имло ва ёзувимизга лоқайд муносабатдан ажабланасан, киши.

Чиптада қ ва к, ҳ ва х, ў ва у товуш белгиларининг ноўрин ишлатилгани (қўйида эмас — қуйида, суюк эмас — суюқ, суюкликлар эмас — суюқликлар, чекланган эмас — чекланган, кўшимча эмас — қўшимча, уювчи эмас — ўювчи, қўроллар эмас — қуроллар, рўхсат эмас — рухсат) ёки айрим ҳарфларнинг тушиши, ўрни алмашиши (тз эмас — тез, ёритириш эмас — ёритиш, магнитлакнган эмас — магнитланган, миқдарда эмас — миқдорда) оқибатида луғат бойлигимизда учрамайдиган сўзлар "кашф" этилган.

Умуман, чипталардаги бу каби имловий хатоларни қўя турайлик. Услубий ҳамда мантиқий жиҳатдан йўл қўйилган қўпол хатолар туфайли гаплардан ҳеч қандай маъно англашилмай қолган. Ана шундай "гап"лардан бир мисол:

"Юк учун ташувчи жавобгарлигининг чкланганлиги тўғрисида билдириш. Қимматбаҳо олдиндан маълум қилиниб, шунга яраша қўшимча ҳақ тўланган юкдан ташқари юкларнинг йўқолганлиги, уларга зарар етганлиги ёки улар кеч келтирилганлиги учун ташувчининг жавобгарлиги чеклангандир". Инглиз тилида ёзилган худди шундай маълумотни ўқиб кўргач, бундай мужмал гап фақат пойма-пой луғавий таржиманинг ҳосиласи эканлигини англаш мумкин. Сирасини айтганда, "Шу ҳам гап бўлди-ю, бундай мижғовликдан кимга неча пуллик наф бор?" дейдиганлар ҳам топилади. Бундай ўйлайдиганлар учун тил бойлиги анча тор тушунчадир.

Адабий тилимиз асосчиси ҳазрат Алишер Навоийнинг девонларидан бирини кўчириш жараёнида ҳаттот "р" ҳарфининг араб имлосидаги бир нуқтасини тушириб қолдирибди. Оқибатда ёзувда "кўз" ўрнига "кўр" сўзи пайдо бўлибди. Буни кўрган Навоий ҳазратлари: "Қўлинг синсин, ҳаттот, очиқ кўзимни кўр қилдинг!" деган эканлар.

Бу ўринда улуғ шоир ўз асарларининг нотўғри кўчирилганлиги учунгина эмас, балки халқнинг маънавиятини юксалтиришга хизмат қиладиган имло қоидаси бузилганлигидан дарғазаб бўлганлари шубҳасиздир.

Қадриятларимизни кўз қорачиғидай асраб, уларга садоқатимизни авлодларга ўрнак қилиб кўрсатиш барчамизнинг бурчимиз эканлигини унутмайлик.

Гулгун СУЛТОНОВА,
Ўзбекистон давлат Жаҳон тиллари университетининг халқаро журналистика факультети толибаси

Йўлни эмас, "йўли"ни билган ютади

Фаолият

ДЕҲҚОН МАНФААТ КЎРСА...

"Бош кўтармай ишлайди" дейди олтинсойлик фермер

Аҳмад Қулмуродовни туманда ҳамма яхши таниб қолган. Аҳмад фермер десангиз бўлди, дарров кифтини келтириб таърифлашади. Аммо мен Аҳмад фермерни атайин излаб борганим, суриштирганим йўқ. У кишининг таърифларини бизнинг тасодифий учрашувимиздан кейинроқ эшитганман.

Хизмат юзасидан туман ҳокимлигида бўлганимда қабулхона йўлагида бизга пешвоз чиққан, юриш-туриши асл деҳқонлигини ошкор этиб турган норғул киши билан қуюқ сўрашган туман ҳокими: "Шу кишига ўхшаган тадбиркорлар туфайли юзимиз ёруғ бўлди-да", дея йўл-йўлакай фермер ҳақида қисқача таъриф айтганди.

Кейинроқ Аҳмад ака хусусида яна бир-икки гурунгларда "гап ўғирладим". Шундан сўнг у киши бошлиқ "Феруз" деҳқон-фермер хўжалиги фаолияти билан танишдим. Кўрган-билганларимни эшитганларимга қиёсладим ва хулосага келдимки, фермер ҳақида эшитганларим шунчаки қуруқ гап эмас экан.

Бу йилги табиий офат (қурғоқчилик) олтинсойликларни-да четлаб ўтмади. Туман марказини қоқ иккига бўлиб ўтувчи Олтинсой канали ҳали бирор йили бунчалик саёз оқмаган. Кўкдан бермаса ердан ҳам ололмайсан, деб машойихлар кўп билиб айтган экан-да. Мисли кўрилмаган сувсизлик боғни-да, пахтани-да бирдек қовжиратди. Кўпга келган тўй экан-да, дея борига барака қилиб қолганлар ҳам бўлди. Аммо Аҳмад фермерга ўхшаганлар қараб турмади, табиий офат кемтик қилганини тўлдириш учун кун-тун тадбир излади. Аввало ҳар томчиси ҳисобда бўлган сувни тежашди, бу соҳада исрофгарчилик қилиш охир-оқибатда талофатга тенг эканлиги хўжаликнинг ҳар бир аъзосига тўғри тушунтирилди. Иккинчидан, деҳқон учун биринчи галда манфаатдорлик устун эканлигига алоҳида эътибор қаратилди, деҳқон аввало ўзи учун, оила фаровонлиги учун тер тўкаётганлигини ҳамиша ҳис қилиб турди. Бунинг учун, дейлик, ҳосилнинг шартномавий режадан ортиқчасига тўлиқ унинг ўзи эгалик қилиши мумкинлиги жорий этилди. Тўғри, аввалги йилларда ҳам ана шу мазмундаги шартномалар тузилган, бироқ йил охирида унинг ижросига келганда ҳар хил баҳоналар билан деҳқон куйиб қолаверарди. Аммо йилдан-йил, айниқса, фермер дегани ўз ҳақ-ҳуқуқини англаб, шартнома қонун эканлигини тушуниб етяпти. Ўз ҳуқуқини билган деҳқонни эса биласиз, алдаб бўлмайди.

Аҳмад ака бошлиқ фермер хўжалиги аъзолари йил бошида шартномани пухта қилишди-да, тасарруфларидаги 12 гектар ер майдонининг 7 гектарига сара нав буғдой уруғи сепишди. Шартнома шартларига қатъий амал қилиб иш олиб борилгани боис ҳар гектар майдондан 61,4 центнердан ҳосил олишди. Бу нафақат туман, балки вилоятдаги энг юқори кўрсаткичлардан бири. Ғалла ишлаб чиқариш режасини 147,9 фоизга уддалаган фермер шартномада келишилганидек режадан ташқари ғалланинг 6 тоннасини четдан келиб ишлаётган уч нафар аъзоларига, 14,5 тоннасини эса ўз оила аъзоларига бўлиб берди. Тўғри, йил аввалида хўжалик аъзоларидан баъзи бирлари меҳнатлари самараси шу тахлит тақдирланишига шубҳа ҳам қилишган экан...

"Мана, кўрасиз, — дейди Аҳмад ака, — келгуси йили хўжалигим аъзолари 80 центнерлик маррани мўлжалга олишади. Ахир улар бу йил меҳнатларининг самарасидан баҳраманд бўлишди-да!"

Бу ҳали ҳаммаси эмас. Фермер хўжалиги аъзолари давлатга пахта сотиш режасини 142,4 фоизга уддалаганлар. Демак, режадан ортиқ ҳар бир тонна пахта учун кунжара, шелуха, пахта ёғи каби маҳсулотлар ҳам олишган. Шунингдек, ғалладан бўшаган майдонларнинг бир қисмига такрорий экин экиб, қўшимча даромад олганлар. Эътиборлиси шундаки, бу маҳсулотларнинг ҳаммаси хўжалик аъзоларининг ўзларида қолади.

Узоқ йил хўжаликларда масъул вазифаларда ишлаб келган Аҳмад ака Қулмуродов фермерликни ният қилган 1997 йилда ишни 3 гектар ердан бошлаган эди. Ният холис, қишлоқ хўжалигида бўлаётган иқтисодий ислоҳотларга нисбатан эътиқод ишончли эканми, бугунги кунга келиб экин майдонлари 12 гектарга кенгайтирилган. Бироқ бу йилги кўрсаткичлар Аҳмад аканинг имкониятлари янада каттароқ эканлигини кўрсатди. Шунданми, туман ҳокими яқинда фермерни ҳузурига чорлаб, у кишига қўшимча ер олиб хўжалик фаолиятини янада кенгайтиришни маслаҳат солибди. Айни пайтда фермерман дея ишни эплай олмаётганлар олдида бу Аҳмад акага билдирилган катта ишонч ҳам. Демак, келгусида "Феруз"нинг эл олдидаги масъулияти ортса ортадики, асло камаймас.

Даврон ОРИПОВ,
"Ҳуррият"нинг махсус мухбири

Мулоҳаза

ИЖОДДАН ЙИРОҚ МУХБИРЛАР

ёхуд тармоқ нашри рақобатчи бўла оладими?

Келинг, аввал бир саволга жавоб топишга уриниб кўрайлик: янги нашр нима мақсадда ташкил этилади ўзи?

Ҳар бир муассис уни таъсис этишда рўйхатдан ўтказиш учун "аҳолини объектив, ҳозиржавоб ахборот билан таъминлаш, у ёки бу соҳа муаммоларини батафсил ёритиш... мақсадида" деган сўров билан мурожаат қилади.

Эътибор қилганмисиз, янги таъсис этилаётган газеталарнинг 99 фоизи тармоқ идораларига тегишли. Энди масалага одилона ва мантиқан баҳо берайлик. Қайси муассис ўз соҳасидаги масалага жиддий муносабат билдирмаётганликларидир. Журналистлар эса ўз минбарида ўз дардини айтиш билан овора.

Энди юқоридаги саволга жавоб берайлик. Бизнингча, тармоқ газеталари ҳеч қачон бир-бирига рақобатчи бўла олмайди. Чунки улар бундан манфаатдор эмас.

Муассис бақувват бўлса, обунани уюштиради, моддий ёрдам беради. Демак, унинг шаънига тегадиган гап айтмасдан, енгил-елпи мулоҳаза, латифа, бошқотирма, шеър ва хориж хабарларини бериб борса — бас.

Фикримизнинг исботи учун айтай: биргина Самарқандда махсус мухбирлар сони 20 га яқинлашиб қолди. Айрим нашрларнинг деярли ҳар бир туманда бир вакили бор. Натижада сафимизга ижоддан йироқ, фақат "пул туширишга" ихтисослашган "мухбир"лар бемалол кириб келишаяпти. Улар билан "Сиз журналист эмассиз", деб тортишиб кўринг-чи, балога қоласиз. Ахир бу хил сиёсат билан сафимиздаги фидойи, жонкуяр, талантли, ҳалол-покиза ҳамкасбларимиз қадрини ерга урмаяпга ўхшайди.

муаммони, яъни камчиликни элга ошкор қилишни истайди? Демак, у ўз "дарди"ни айтишни, соҳада қилинаётган ишларини кўз-кўз қилишни мақсад қилиб олган.

Амалда шундай бўлаяпти ҳам.

Ахир идора, маош бераётган, обунани ташкил этаётган муассис фаолиятидаги камчиликларни қайси юз билан ошкор қилиш мумкин? Аксинча, у ўтказаётган арзиган-арзимаган тадбирлар хусусида саҳифалаб материал берилади. Масалан, ҳуқуқий газеталар нуқул бошқа соҳалардаги қонун бузилишларини шарҳлаш билан овора. Ахир аҳоли ҳуқуқий савиясини ошириш учун ҳар йили биттадан газета очиш шартмикин? Бу аслида бюллетенга ўхшаган нашрларнинг иши эмасми?

Дарвоқе, биз негадир газета-журнал билан бюллетенларни аралаштириб юбораяпмиз. Ҳар куни ёки ҳафтада, ўн кунда, икки ҳафтада, ҳатто бир ойда бир маротаба чиқадиган нашрларни ҳам газета деб атаймиз. Тегишли қонунларда бу ибораларга аниқ шарҳ бериш пайти келмадимикин? Бизни ҳайрон қолдирадиган нарса журналист-олимлар, матбуотшуносларнинг мазкур

Аксинча, муассис таҳририят (аниқроғи, муҳаррир) билан тил тополмаса, газета ўгай болага ўхшаб қолади. Энг ёмони, бундай ҳолатдан ҳақиқий матбуотнинг дили оғрияпти.

Албатта, "қўнғиз ҳам боласини оппоғим" дейди. Айниқса, журналист халқи таънани, танқидни унча хуш кўравермайди — гапи икки бўлишини ёқтирмайди. Бундан тегишли идоралар "унумли" фойдаланишади. Эътибор қилганмисиз, раҳбарлари билан келиша олмаган ёки ишни эплолмаган ҳамкасбларимизнинг аксарияти янги газеталарга муҳаррир бўлишади. Вилоят ёки туман газетасида оддий мухбирлик ёки корректорликни эплай олмаганлар очиқчасига Тошкентнинг "вакили" бўлишга интилишади. Хўш, бу жараён қачонгача давом этади, деган саволга ким аниқ жавоб бера олади?

Яқинда Иштихон туманида бўлганимда ҳокимликка бир ҳафтада 17 марта мухбир келганини эшитдим. Қўшработ, Нуробод деган жойларга улар йиллаб қадам босишмайди. Демоқчиманки, биз янги нашр очаётган муассисдан эмас, балки айбни ўзимиздан қидиришимиз заруризми?

Телевидениеда, газетада бир-икки чиқиш қилган муаллифлар имзоси остига "журналист" деб ёзиш одат бўлди. Наҳотки журналистиканинг нонини ейиш шунчалик осон бўлса? Эҳтимол, қайсидир Қонунда "журналист" ва "мухбир" сўзларига кенг шарҳ бериш керакмикин?..

Яна бир нарса. Каттами-кичикми, кунда ё ойда бир чиқадими, қатъий назар, нашрларга "бош муҳаррир" деб имзо чекилади. Чорак асрдан зиёд тажрибага асосланиб айта оламанки, бўлим эмас, бир неча таҳририятларни бирлаштирган нашрдагина бош муҳаррир бўлиши лозим.

Газеталарда чоп этилаётган енгил-елпи, олди-қочди ёки ғиж-ғиж хато мақолаларнинг олдини ким олади? Тўғри, бу демократик жамият қуриш жараёнидаги табиий ҳол. Аммо "қонун йўл қўйса бизга нима" деб тураверсак, касбимиз қадр-қимматига, савиясига путур етказиб қўймайлизми?

Фармон ТОШЕВ,
"Зарафшон" газетаси бош муҳаррири

Р.ЭГАМБЕРДИЕВ чизган

Йўл ҳаракати хавфсизлиги ойлигида...

Журналист текшируви

АРИҚЧА ТЕПАСИДА ТУШИРИЛГАН ТАРСАКИ...

Давоми. Боши 1-бетда

дадаси Ҳасан Раҳматов.

Бироқ бунга Элмуродовлар қулоқ солмайди. Ҳеч бир сабабсиз Раҳматовлар уйининг ён томонидаги, яъни ўша арикча устига тикланган деворни бузиб ташлайди.

Жанжалнинг "кульминацион" нуқтаси — ўзбошимчалик билан бузиб ташланган девор!

Шу йилнинг июнь ойида "Гулистон" ширкат хўжалиги раиси Бахтиёр Аҳмедов ва қишлоқ фуқаролар йиғини раисаси Анвара Шаропова икки қўшнини муросага келтириш учун "низоли" ариқ ўтган хонадонда гаплашиб турганда... Элмуродов Хайрулла келиб Ҳ.Раҳматовни куракда турмайдиган сўзлар билан ҳақоратлаб, бу ҳам етмагандек, мушт туширади... Кутилмаган ташриф ва "тарсаки" натижасида муроса йўли устида турган икки қўшни баттар тескари бўлади-қолади... Ҳасан Раҳматов ўз ҳовлисида калтак еган куниёқ, яъни 24 июль куни туман ИИБга ариза ёзади. Аризани текшириш участка нозири Р.Муҳиддиновга топширилади.

Суриштирув ишлари бошланган кунлари яна бир ариза пайдо бўлади: унинг муаллифи — Хайрулла Элмуродов. Эмишки, 24 июль куни Ҳасан Раҳматов уни аямай ҳақорат қилибди, тегишли чора кўриш керак!

Шу ўринда каттакон сўроқ аломати пайдо бўлади: мулла Хайруллабой, қўшнингиз Сизни ҳақорат қилган бўлса, нега ўша вақтда эмас, орадан 8 кун ўтиб, яъни 2 август куни мурожаат этаётирсиз?.. "Ҳақорат" қилган қўшнингиз — Ҳасанбой эса айни ўша куни Сиз томонингиздан калтакланганини баён қилиб ИИБга ариза берган. Қўлида экспертизаси хулосаси ҳам бор: енгил тан жароҳати! Нима, қўшнингиз ариза берганини билмасингиздан олдин ИИБга мурожаат қилиш хаёлингизга келмабмиди?

Бу савол участка нозирининг хаёлига келмаган чоғи, Хайрулла Элмуродовни Ўзбекистон Республикаси Маъмурий Жавобгарлик Тўғрисидаги Кодекснинг 52-модда 2-қисми билан айблаш билан бир қаторда айни шу иш бўйича жабрланувчи Ҳ.Раҳматовнинг хатти-ҳаракатини ҳам МЖТКнинг 41-моддаси (ҳақорат қилиш) билан "малакалайди..."

Мантиқни қаранг: битта иш, битта ҳолат, бироқ айбдор ҳам иккита, жабрланувчи ҳам...

Юқоридаги жанжалдан икки кун ўтиб, яъни 25 июль куни Шаҳрисабзнинг станция бекатида Элмуродов Хайрулла Ҳ.Раҳматовнинг турмуш ўртоғи Нарзи Соҳибовани ҳам уриб, ҳақорат қилади. Н.Соҳибова шу куниёқ туман ИИБга ариза ёзади. Дўхтирнинг шаҳодатича, Нарзи опа чап болдир соҳасидан енгил тан жароҳати олган!

Қизиғики, Хайрулла ҳам бу гал шу куннинг ўзидаёқ Н.Соҳибова мени ҳақорат қилди, деб ИИБга арз қилади.

Участка нозири эса ҳар иккала "ҳуқуқбузар"га бу сафар "бир кўз" билан қараб, иккովига ҳам МЖТКнинг 183-моддасини ёпиштиради-қўяди...

Х.Элмуродов ўз ҳақ-ҳуқуқини яхши биладиганлардан. Шаҳрисабзда бўлиб, у киши билан суҳбатлашганимизда амин бўлдик бунга... Ҳай-ҳай, демасак, бизга ҳам йўл-йўриқ кўрсатгулик сиёқи бор...

Умр бўйи жамоа хўжалигида ишлаб келаётган бригадир Раҳматов эса бунинг акси: ким нима деса, "хўп" дейди, ҳуқуқ деганда — неча гектар ерга пахта экиш ва ундан қанча ҳосил олишни тушунади, холос.

Буни воқеалар ривожи мантиқан тасдиқлаб тургандай...

Гап шундаки, туман жиноий ишлар бўйича судига кетма-кет иккита маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги "дело" тушиши биланоқ... Раҳматовларнинг қўшниси Алиқул Элмуродов Шаҳрисабз туманлараро фуқаролик судида Ҳ.Раҳматовга нисбатан даъво қўзғайди. Даъво моҳияти ўша — сув келмаган ариқ, сувсизликдан нобуд бўлган экинлар ва бунинг оқибатида етказилган моддий ва маънавий зарар...

"...шу жанжал орқасидан идорама-идора юриб 10000 сўм пулим кетди, 30000 сўмлик маънавий зарар (?! — Т.А.) кўрдим, томорқамда экилган бедамни шу вақтгача уч марта ўриб олардим, бу ўртача ҳар ўримида 140 боғ чиқса, уч мартада 420 боғ бўлар эди. Бир боғ беданинг нархи 300 сўм бўлиб, 420х300 = 126000 сўмни ташкил этади. Жами 126000 + 10000 + 30000 = 166000 сўм бўлади. Шуни Ҳ.Раҳматовдан ундириб беришингизни сўрайман..."

Даъво аризасининг айни шу парчасини ўқиб, "Қойил!" дейсан киши. Ўн икки сотихлик томорқадан ёзнинг ярмигача шунча даромад қилинса, тувакни ҳам тиллодан қилворса бўлади. Бу ёқда яна августдан ташқари, кузнинг уч ойи турибди...

Элмуродов мўлжалдан адашмади: Шаҳрисабз туманлараро фуқаролик суди сентябрь ойининг бешинчи куни даъвогар даъвосини қисман қаноатлантирди.

Шаҳрисабз туман жиноят ишлари бўйича суди эса сентябрь ойининг ўнинчи куни юқоридаги маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги икки "дело"ни кўриб чиқиб, прокуратурага қайтарди: терговолди суриштирув ўтказмоқ лозим, "дело"дан жиноят ҳиди уфуриб турибди, деган маънода.

Жиноятнинг ҳиди Элмуродовдан келяптими ёки Раҳматовдан — буни юқоридаги баёнлардан илғаб олиш қийинмас...

Элмуродовлар мўлжални аниқ олгани шундаки, Шаҳрисабз туман фуқаролик суди уларнинг фойдасига қарор чиқарди: Раҳматов унинг томорқасига сув бермагани учун моддий ва маънавий зарарни тўлайди. Қизиғики, фуқаролик суди — тўққиз ой мобайнида даъво предмети бўлган СУВнинг ўзи бўлганми ёки бўлмаганми? Оқар сув етказиб бериш бўйича "Гулистон" ширкат хўжалиги шартномани бажарганми ёки йўқми? Элмуродовлар томорқасини суғориш учун Раҳматов хонадонидан ўтган ариқдан ташқари ҳовлисига сув келтириш имконига эга эдими? Бунга шароит бормиди ёки йўқмиди? ва ҳоказо саволларни очиқ қолдирди...

Бу орада кутилмаганда оиласидаги кўнгилсизликдан ташвишга тушган "Фидокор" газетаси ходими Л.Раҳматов (ҳали у талаба) Шаҳрисабзга боради. Воқеа сабабларини суриштиради. Икки қўшнини муросага келтира олмаган раиса А.Шаропова билан суҳбати кўр емайди. Суҳбатнинг "кўр емаслиги" Х.Элмуродовга қўл келадики, зудликда Лазизбой устидан "Раиса А.Шароповага дўқ-пўписа қилди" деган мазмунда таҳририятга шикоят ёзади. Л.Раҳматов ўз устидан ёзилган шикоят билан андармон бўлгунча, Шаҳрисабз тумани жиноят ишлари бўйича судидан қайтган "дело"нинг тақдири ҳал бўлаёзганди...

Нега десангиз, жанжал ва тарсаки бўйича дастлабки суриштирувдан кутилган натижа чиқиши амримаҳол: фуқаролик суди қарор чиқариб қўйибди, Раҳматов — айбдор! Демак, терговолди суриштирув устида бош қотирмаса ҳам бўлади, туман жиноят ишлари бўйича суди тайёр "дело" бўйича ҳукм-пукм чиқариб ўтирмай ишни прокуратурага қайтарган бўлса — ўзидан кўрсин! Туман Ички ишлар бўлимида иш ҳаракатдан тугатилади.

Шундоқ бўлди ҳам. Шаҳрисабз туман ИИБ терговчиси Т.Шоймимов "... фуқаро Элмуродов Хайруллонинг хатти-ҳаракатида жиноят таркиби бўлмагани (?! — Т.А.) сабабли жиноят иши қўзғатишни рад" қилди. Шунингдек, эр-хотин Раҳматовларнинг маъмурий ҳуқуқбузарлик иши "маъмурий чора қўллаш муддати ўтиб кетганлиги" сабабли тугатилди...

Шуни айтса керак-да, қонунни билгунча ишни бил, ишни билсанг, қонунни қўлингда пластилиндай ҳар хил шаклга солиб ўйнашинг мумкин, деб... Раҳматовлар эса ишни билмайди, тер тўкиб ишлашнигина билади, холос. Шунинг учун ҳам калтакланганига тирик гувоҳлар бўлса ҳам азият чекди, яна отнинг калласидек пул тўлайдиган бўлди.

Тадбиркор Элмуродовнинг эса иши беш гўё: фуқаролик судида даъво қўзғади — ютди. Туман судининг бу Ҳал қилув қарорини қўшимча сўраб-суриштиришларсиз вилоят фуқаролик ишлари суди ҳам ўзгаришсиз қолдирди... Шунингдек, Хайрулла Элмуродов дастлабки суриштирувда "айбсиз" бўлиб чиқди... Мана, таҳририятга ёзган шикояти ҳам натижасиз қолмади: ушбу мақола қоғозга тушди...

Турсунали АКБАРОВ

Муносабат

САНЪАТ СЕҲРИ

ёхуд Отабекнинг прототипи бўлганми?

Савол:

Газетангизнинг 21 ноябрь сонида Шукур Жабборнинг "Ўткан кунлар"нинг давоми" номли мақоласини ўқиб, рости гап, воқеалар ривожига ишонмадим. Сизлардан илтимос, ушбу мавзуга ойдинлик киритиб берсаларингиз.

ШОҲСАНАМ

Олтинсой тумани

Жавоб:

Бундан роппа-роса қирқ йил аввал Львов шаҳридан Абдулла Қодирий номига бир хат келган. Украиналик китобхонлардан бири "Ўткан кунлар" романини ўқиб, асар муаллифи номига йўллаган хатида, жумладан, бундай сўзларни ёзган эди:

"Абдулла Қодирий! Вақтингиз бўлса, мактубимга жавоб ёзишингизни, сиз билан ўртоқлашиб ёзганларим тўғрисида фикрингизни билишни истайман. Мени тушунсангиз керак. Юқорида айтганимдек, мен ҳали ҳеч кимга бундай хатни ёзмаганман. Буни ёзишга мени Сиз ва Сизнинг китобингиз мажбур этди..."

Люда Неломяше хатини тугатгач, яна қуйидаги сўзларни илова қилган: **"Билсангиз эди, Отабек ҳақида яна бирон нарса ёзиб беришингизни жуда-жуда истардим!"**

Бундай соддадиллик билан ёзилган хатларни ўқир экансиз, ёзилганига чоракам бир аср бўлганига қарамай, "Ўткан кунлар" романининг минглаб китобхонларни ҳамон ҳаяжонлантириб келаётганидан, улар Отабек ва Кумушнинг тарихий шахслар бўлганига ишониб яшаётганларидан ҳайратга тушасиз. Отабек билан Кумушнинг фарзанди Ёдгорнинг изларини ахтаришга қаратилган уриниш эса ҳали адабиёт тарихи кўрмаган ғаройиб бир воқеадир.

Мен "Ҳуррият" газетасининг 21 ноябрь сонида босилган "Ўткан кунлар"нинг давоми" номли мақолани ўқигач, дастлаб, майли, Шукур Жабборов ўзининг романтик хаёллари оғушида юриб, Отабек ва Кумушнинг, уларга қўшиб Ёдгорнинг тирик кишилар бўлганига ишонса ишона қолсин, деган фикрга бордим. Аммо ўйлаб қарасам, гарчанд ширин бўлса ҳам, бир ёлғоннинг тарқалиши кўплаб кишиларни чалғитиши, уларнинг бадиий адабиёт ҳақидаги тасаввурларини жўнлаштириб қўйиши мумкин экан. Шунинг учун ҳам ушбу жавоб-мақолани ёзишга аҳд қилдим.

Ёзувчи роман ёзишга киришганда, у хоҳ тарихий, хоҳ замонавий мавзуда бўлмасин, албатта, ҳаётда рўй берган воқеалардан фойдаланади, тирик кишиларнинг ўзига хос фазилатлари, қиёфалари, гап-сўзларини тасвирга тортади. Агар бу воқеалар ва бу кишилар ёзувчи бадиий нияти ёхуд мақсадининг рўёбга чиқишига хизмат этса, албатта. Абдулла Қодирийнинг "Ўткан кунлар" романини ёзишдан муроди, ўзи айтганидек, халқимизни янги замоннинг — XX асрнинг "Тоҳир-Зуҳра"лари, "Чор дарвеш"лари, "Фарҳод-Ширин" ва "Баҳромгўр"лари билан таништириш бўлган. Бу мақсадни амалга ошириш учун у отасидан эшитган воқеаларга мурожаат этган.

Ёдингиздами: "Мен, ёзувчи, "Ўткан кунлар" ҳикояларини отам марҳумдан неча қайталаб эшитсам ҳам зерикмас, фақат бир жойигина мени зериктирар эди. Бу кун мен шу "ўткан кунлар"ни қаламга олганимда ҳам ўша ўзимни зериктирган фаслини ташлаб ўтувга мажбур бўлдим". Бу сўзлардан, мақола муаллифи ўйлаганидек, романда тасвир этилган воқеалар ҳаётда, албатта, рўй берган, деб хулоса чиқариш мумкин. Бундай хулосани Ҳабибулла Қодирийнинг "Отам ҳақида" номли китобида келтирилган Ёқуб Алиевнинг хотираси ҳам тасдиқлайди.

1932-1936 йилларда Ўзбекистон Давлат университетида таҳсил кўрган, ёзги таътил кезларида эса Тошкентда яшаб, Абдулла Қодирий билан кўп бор мулоқотда бўлган Ёқуб Алиевнинг хотирлашича, адиб "Ўткан кунлар"нинг яратилиш тарихини ҳикоя қилиб, бундай деган:

"Қарийб ярим умрини хон замонларида яшаган, талай ўтмиш воқеаларининг шоҳиди бўлган отам ёшлигимда қизиқ-қизиқ хотираларни сўзлаб берарди. Бу хотиралар менда тарихга қизиқиш уйғотди. Сўнгра ўша даврларимиз тарихига оид анча китоб манбалари билан ҳам танишиб чиқдим. Қўлим қаламга хийла келиб қолгач, менда ана шу ўтмишдан Ғарб романчилиги асосида каттароқ бир асар яратиш ҳаваси туғилди. Тарихий воқеалар бошимда шу қадар кўп, гўё қайнар, менга тинчлик бермас эдилар. Аммо бу воқеаларни қандай қилиб бир ипга тизишни, қоғозга туширишни тасаввур қила олмасдим. Узоқ вақт ўйлаб, излаб юрдим.

Кунларнинг бирида боғимизга отамни кўргани эшак миниб, шаҳардан бир чол меҳмон бўлиб чиқди. Меҳмонни мен танимасдим. Отамнинг эски қадрдони экан. Меҳмон қилдик. Отам шу чоғларда юз ёшларда бўлиб, меҳмон эса ундан ўн-ўн беш ёш кичик кўринар эди. Улар суҳбат қиларкан, қулоқлари оғирлашиб қолгани учун бир-бирларининг сўзларини яхши эшита олмас эди. Шу сабабли менга улар ўртасида тилмоч бўлиб, чой қуйиб ўтиришга тўғри келди. Отам меҳмондан сўради: "Андижондаги хотинингиздан неча болангиз бор?" Уларнинг суҳбатидан мен англадимки, бу меҳмон тошкентлик бўлиб, уйли-жойли, бола-чақали киши экан. Аммо ёшлик чоғларида савдо важи билан Андижонга бориб қолиб, у ерда кўп йиллаб истиқомат қилган, Андижондан ҳам уйланиб, бола-чақали бўлган ва кексайгач, ўз шаҳрига қайтиб келган экан.

Меҳмоннинг ана шу соддагина тарихи менга чувалган ипнинг учини топиб бергандай, ёзмоқчи бўлган "Ўткан кунлар" романимнинг шаклини чизиб бергандай бўлди. Шу асосда бошимда воқеани секин-аста кенгайтира, ривожлантира бошладим. Беш-олти ойлаб хаёл суришим натижасида романим ҳозирги шаклига келди ва қўлимга қалам олдим..."

Ёқуб Алиев, Ҳабибулла Қодирийнинг ёзишича, 1938 йили вафот этган. Демак, у "Ўткан кунлар" романининг ижодий тарихи, асосий қаҳрамонларнинг прототипи сингари масалалар юзасидан адибнинг фикрини эшитган ва ушбу маълумотни ўша йиллардаёқ Отабек ва Кумушнинг фожиали муҳаббати билан яшаётган ёр-биродарларига айтган. Биз марҳум Ёқуб Алиев туфайли ҳозирги кунларга қадар етиб келган ана шу маълумот асосида Отабек образининг прототипи тўғрисида тасаввур ҳосил қилишимиз мумкин.

Шубҳасиз, адиб романни ёзиш жараёнида ўша кезлари юз ёшларда бўлган отасидан беш-ўн ёш кичик кўринган, қулоғи оғирлашиб қолган бояги меҳмон ҳаёти фактлари билангина кифояланиб қолмаган. Аммо унинг Андижонга бориб қолиши ва ўша ерда уйланиши билан боғлиқ ҳаётий воқеа "Ўткан кунлар" романининг ёзилишига туртки берган. Бинобарин, адиб романда Андижонни Марғилон билан "алмаштирди". Агар ана шу ҳаёт хакикатидан келиб чиқадиган бўлсак, романдаги Отабек ва Кумушнинг шахсий ҳаёти билан боғлиқ барча воқеалар адиб ижодий хаёлининг маҳсулидир.

Шубҳасиз, савол туғилиши мумкин: наҳотки, "Ўткан кунлар"дек ўзбек романчилик мактабига тамал тошини қўйган асар яратилса-ю на бирорта ёзувчи, на бирорта адабиётшунос Абдулла Қодирийдан романнинг ижодий тарихига алоқадор фикрларини олиб қолмаган бўлса?

"Ўткан кунлар" романи эълон қилиниши биланоқ нафақат китобхонлар, балки ёзувчилар ва танқидчиларнинг ҳам диққат-эътиборини ўзига қаратган. Сотти Ҳусайн дастлаб "Шарқ ҳақиқати" газетасида романга бағишланган туркум мақолаларини, кейинчалик китобини эълон қилди. Ойбек эса Тил ва адабиёт институтининг илмий режаси асосида "Абдулла Қодирийнинг ижодий йўли" деган тадқиқотини яратди. Уларнинг ҳар иккиси ҳам роман муаллифи билан кўп бор мулоқотда бўлдилар. Аммо уларнинг бирортаси Отабек ва Кумуш образларининг прототипи тўғрисида, бир оғиз бўлса-да, сўз айтмаган. Негаки, ҳаётда бу икки қаҳрамоннинг биз орзу қилган ва ахтарган киройи прототипи бўлмаган.

Атоқли адабиётшунос олим Иззат Султон ҳам Абдулла Қодирий ижоди, хусусан, "Ўткан кунлар" романи билан махсус шуғулланган. У бизни қизиқтирган масала бўйича қуйидагиларни айтган:

"1929-1930 йиллар бўлса керак, ёзувчиликка ҳаваскор ёш кезларим эди. Бир куни ҳозирги Лойиҳа институтининг биносида ёш ёзувчиларнинг Қодирий билан учрашуви бўлди. Қодирийга турли саволлар берилди. У киши саволларга жавоб қайтариб, ўз тажрибаларидан сўзлаб бердилар. Мен Қодирийдан: "Ўткан кунлар" романингиз воқеий асарми?" деб сўрадим. "Йўқ, — дедилар у киши, — романдаги беш-ўн фоиз айрим тарихий воқеалар, шахслаžгина воқеий. Қолганлари — ёзувчининг маҳорати..."

Иззат Султоннинг хотирасида қолган бу учрашув 1935 йили бўлиб ўтган ва Абдулла Қодирийнинг мазкур учрашувда айтган баъзи бир сўзлари мақола тарзида эълон қилинган. Лекин адиб бу мақоласида ҳам қаҳрамонларининг ҳаётий асослари тўғрисида ҳеч нарса демаган.

Газетхон: "Майли, сиз айтаётгандек, Қодирийлар уйига эшак миниб келган бояги қулоғи оғир чол Отабек образига хамиртуруш бўлган, дейлик. У ҳолда нега адиб Андижонни эмас, балки Марғилонни Кумушнинг ватани сифатида тасвирлаган?" деб сўраши мумкин. Гап шундаки, Абдулла Қодирийнинг ушбу романни ёзишдан мақсади Отабек билан Кумушнинг муҳаббатини достон қилишдангина иборат бўлмаган. Унинг асосий мақсадларидан бири XIX асрнинг 60-йилларида бошланган ва ҳамон давом этаётган тарихий жараённи таҳлил этиш, Туркистоннинг хонлик тузуми чириб битганлиги туфайли мустамлакага айланганлигини айтиш ва замондошларида миллий ғурур туйғусини уйғотишдир. У ўзининг асосий мақсадини асарда тасвир этилган воқеалар қатига яшириб кетган.

Модомики, ҳозирги Ўзбекистоннинг асосий қисми ўша пайтда Қўқон хонлигига қараган экан, унинг Андижонни эмас, балки хонликнинг гўзал бир гўшаси — Марғилонни танлашида катта маъно бор. Зеро, Марғилон, биринчидан, хотин-қизларининг гўзаллиги, иффатлилиги ва ширин тиллилиги билан машҳур бўлган, иккинчидан, Ўзбекистоннинг бошқа шаҳарларига, шу жумладан, Андижонга қараганда кўча-кўйлари-ю бозорлари-ю одамларининг қиёфаси-ю табиати билан ўта миллий шаҳар эди.

Ш.Жабборовни ҳам, ўйлаймизки, унга фикрдош бошқа китобхонларни ҳам чалғитган, тўғрироғи, уларни илҳомлантирган асосий нарса муаллифнинг сўнгги изоҳидир. Бу изоҳда эса адиб Марғилонга кейинги борганида яқин ўртоқларидан Ёдгорбек ҳақида суриштириб билганини айтган: **"Ёдгорбек ушбу асрнинг ўн тўққиз ва йигирманчи очлиқ йиллари миёнасида вафот қилиб, ундан икки ўғул қолибдир. Ўғуллардан биттаси бу кунда Марғилоннинг масъул ишчиларидан бўлиб, иккинчиси Фарғона босмачилари орасида экан. Бу кунда ному нишонсиз, ўлик-тириги маълум эмас, дейдилар".**

Шубҳасиз, асар муаллифининг бу сўзларини ўқиган китобхонда Ёдгорбек, демак, Отабек билан Кумуш ҳам тирик кишилар бўлган, деган тасаввур шаклланиши мумкин. Сир эмас, ҳар бир ёзувчи қаҳрамонларининг бадиий уйдирма маҳсули сифатида эмас, балки ҳаётда бўлган, жонли ва тирик кишилар сифатида қабул қилинишини истайди. Абдулла Қодирий ҳам шу маънода истисно эмас. Лекин...

Агар Кумуш вафотидан кейин ўрнатилган қабр тошига "назар ташласак", унинг ҳижрий 1269 йилда дунёдан ўтгани маълум бўлади. Бу — милодий 1852-1853 йил, деганидир. Демак, Ёдгорбек ҳам худди шу йили туғилган ва 1919 ёхуд 1920 йили, тахминан 67-68 ёшида вафот этган.

Энди Ёдгорбекнинг Шукур Жабборов хаёлидаги ўғли Холбек Ёдгоровнинг ҳаётномасини варақлаб кўрсак. Таниқли журналист 1914 йили, яъни "отаси" 62-63 ёшни қоралаган вақтда таваллуд топган. Яна қаерда, денг? Марғилоннинг Гўри аввал маҳалласида.

"Бир куни онам, — деб ёзган эди журналист болалик кезларини эслаб, — мен, акам ва синглимни тўшакка ўтқазди-да, токчага бозордан олиб келган шамни ёқиб қўйди. Ҳаммамизни яхшилаб тўйдирди. Уйимизда бир қути бўлгучи эди. У азиз меҳмонлар келгандагина очиларди. Бугун онаизор негадир уни очиб, бизларни ёнғоқ, жийда, майиз билан сийладилар. Бунинг боисини билмай, ҳайрон эдик, кўп ўтмай, сир очилди.

— Эртага Холбекни олиб, мактабга борасан, — дедилар онам акамларга. Кўзларида ёш милтирарди.

Эрталаб етимхонага бордик..."

Бу воқеа 1919 йилда бўлган. Холбек Ёдгоров шу йили мактаб-интернатга ўқишга борган.

Энди Холбек аканинг онаси, яъни Ёдгорбекнинг хотини тўғрисидаги мана бу сўзларни эшитинг:

"Етим боқиб эзилган, кишилар эшигида ишлаб, бирон ҳожатини чиқариб рўзғор тебратишга қурби келмай қолган Ҳамроҳ буви эса "ғарибхона"ни (мактаб-интернатни — Н.К.) эшитиб, хурсанд бўлди. Ўзи бойларга ёлланиб, ишлаб кун кўрса ҳам китобдан қолмаган ёстиқдоши Ёдгор аканинг васиятини эслади..."

Мана энди ўзингиз мулоҳаза қилиб кўринг. Бир томонда — Абдулла Қодирийнинг Ёдгорбеги. У Марғилоннинг энг бой хонадонларидан бирида улғайган тагли-зотли киши. Иккинчи томонда — Гўри аввал маҳалласида — камбағаллар орасида дунёга келган, онаси чўрилик билан турмуш тебратган, "етимхона"да катта бўлган Холбек ака. Уларнинг ота-бола бўлишлари қийиндир-ов.

Абдулла Қодирийнинг Ёдгорбегидан икки фарзанд қолган. Уларнинг бири Марғилоннинг масъул ишчиларидан, иккинчиси Фарғона босмачилари орасида. Шукур Жабборовнинг Ёдгорбеги эса уч фарзанднинг отаси. Унинг иккинчи фарзанди босмачилар орасида эмас, балки "етимхона"да. У эндигина беш ёшга тўлган...

Демак, Ёдгорбек — адиб ижодий фантазиясининг самараси.

Шундай экан, нега Абдулла Қодирий роман охирида Ёдгорбекнинг икки фарзанди тўғрисида маълумот беришни лозим топди? Гап шундаки, "Ўткан кунлар" ёзилган вақт ўзбек халқининг тарихий тақдири ҳал этилаётган, тўғрироғи, ҳал этилиши кутилган йиллар эди. Туркистон Мухторият ҳукумати тор-мор этилганига қарамай, халқнинг пешқадам кишилари мустақиллик йўлида кураш олиб бормоқда эдилар. Тўғрироғи, халқ, худди Ёдгорбекнинг фарзандларидек, икки бўлакка ажралиб, бир бўлаги совет идораларида хизмат қилаётган, иккинчиси эса, "босмачилар" сафида бўлса-да, курашаётган эди. Абдулла Қодирий ўзининг сўнгги изоҳи билан халқ олдида ана шу икки йўлдан бирини танлаш имконияти борлигини айтмоқчи бўлган.

Чинакам санъат асари фақат сюжет ипига тизилган воқеаларни китобхон эътиборига ҳавола этиш учун эмас, балки шу воқеалар мантиқига сингдирилган бадиий мақсад учун ёзилади.

Наим КАРИМОВ

GLOBUS
international life

Дараклар

ЖАНГАРИЛАР ҲИБСГА ОЛИНМОҚДА

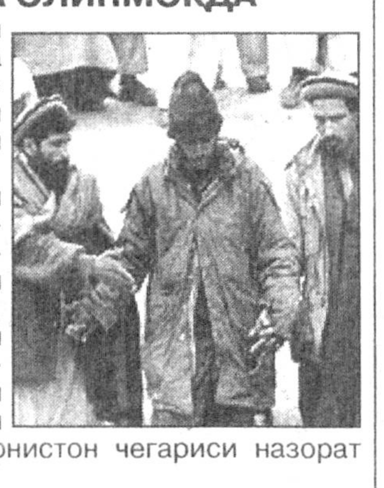

Шарқий Афғонистоннинг тоғли ҳудудлари ва Тора Бора ғорларида ўтказилган текширувлар натижасида юнлаб "Ал-Қоида" жангарлари ҳибсга олиниб, халққа намойиш этилди.

Ҳозирда АҚШ ва Буюк Британия ҳарбийлари кўмагида Шимолий Иттифоқ кучлари томонидан 200 нафар жангари ўлдирилди ва 35 киши ҳибсга олинди.

Бин Лоденнинг қаердалиги ҳозирча номаълум. У ва "Ал-Қоида" гуруҳининг бошқа вакиллари қўшни мамлакатга ўтишини олдини олиш мақсадида Покистон ва Афғонистон чегариси назорат қилинмоқда.

ПОРТУГАЛИЯ БОШ ВАЗИРСИЗ ҚОЛДИ

Португалия бош вазири Антонио Гутерреснинг Социалистлар партияси шаҳар сайловларида мағлубиятга учрагани сабабли Гутеррес истеъфога чиқди.

Социалистлар партияси бош вазир лавозимига янги номзод қўйиши гумонлигича қолмоқда. Агар вазият ўзгармаса мамлакат президенти парламентни тарқатишга ва 60 кун давомида сайловлар ўтказишга мажбур бўлади.

1999 йил октябрь ойида партия аъзолари 4 йилга қайта сайланганди. Партиянинг асосий рақиби Социал Демократлар эса бу гал катта шаҳарлардаги маҳаллий сайловларда ғалаба қозонди.

ОИТС ТАРҚАЛМОҚДА

ОИТС билан касалланган беморларга уй ва маҳаллий шароитларда ёрдам кўрсатишга бағишланган бешинчи халқаро конференция Тайландда бўлиб ўтди.

Осиёда ОИТСнинг тарқалиш масалалари Халқаро Қизил Хоч федерацияси ва Қизил Ярим Ой жамғармалари иштирокида кўриб чиқилди.

Шу йили Осиёда ОИТС билан касалланган 7.1 миллион бемордан 500 нафари вафот этган. Касаллик Индонезия ва Вьетнамга ҳам қутқу солмоқда. Бирмада эса вазият янада кескинлашган.

БАРЧАСИ КОНГРЕССГА БОҒЛИҚ

Халқаро валюта фондидан яна қарз олиш мақсадида Аргентина иқтисод вазири Доминго Кавайо келгуси йил бюджет лойиҳасини мамлакат конгрессида қабул қилинишини кутмоқда.

Шу ҳафта бюджет лойиҳаси қабул қилиниши лозим. Аксинча Халқаро валюта фонди маблағ ажратмайди. Конгресс вакиллари лойиҳа қабул қилиниши қийин кечишини таъкидламоқда.

Кавайонинг лойиҳасига кўра, бюджетни 20 фоизгача қисқартириш кузатилади ва мамлакат ҳаражати 48 млрд доллардан 39.6 млрд долларга камаяди.

ЛИБЕРИЯ МИШ-МИШЛАР СОЯСИДА

Либерия генерали ҳибсга олинган бир пайтда мамлакат пойтахти Монровияда уюштирилган тўнтариш ҳақида миш-мишлар тарқалган.

Маълумотлар вазири Режиналд Гудрижнинг айтишича, генерал Жанг сўроққа тортилган. Гудриж тўнтариш ҳақидаги хабарни инкор этди ва сўроқ сабабларини маълум қилмади.

Террорчиларга қарши гуруҳ ва мухолиф партиялар вакиллари ҳибсга олинганлиги ҳам гумон қилинмоқда.

ЧИҚИШ КУТИЛМОҚДА

Ҳиндистон ички ишлар вазири Адвани ўтган ҳафта парламентга қилинган хужум ҳақида махсус чиқиш қилиши кутилмоқда.

Хужум натижасида 13 киши ҳалок бўлган.

Интернет материаллари асосида Дилнора АЗИМОВА тайёрлади.

Глобаллашув

ИНТЕРНЕТ: ТАРАҚҚИЁТУ ТАНАЗЗУЛ БИР ҚАДАМ

Савол:

Айни кунларда Интернет ҳаётимизга жуда тез суръатларда кириб келяпти. Шубҳасиз, Интернет тараққиётга хизмат қилади, лекин баъзи пайтларда у билан боғлиқ муаммолар ҳам қулоққа чалинмоқда. Бундан ташқари, Интернетнинг тарихи ва ривожланиши ҳам кўпчиликни қизиқтирса керак. Шулар ҳақида батафсил маълумот берсангиз.

Воҳид ҒАНИЕВ

Фарғона

Жавоб:

БУТУНЖАҲОН КОМПЬЮТЕР ТАРМОҒИ

Доимо янгилик, тараққиётга интилган инсоният яратувчилик йўлида барча билим ва воситаларни ишга солиб, қалам, ёзув машинкаси, телеграф, телефон, радио, телевидение, сунъий йўлдошлар, ниҳоят, компьютер ва Интернетни кашф этди.

Интернет — бугунги кунда бу сўзни эшитган компьютер технологияларидан бехабар инсон тасаввурида ажойиботлар ва сир-синоат олами гавдаланади.

Хўш, Интернет ўзи нима? Интернет — бу жаҳон компьютер тармоқлари мажмуидир. Яхшиси, Интернет ҳақида кўпроқ маълумот олиш мақсадида унинг тарихига саёҳат қилсак.

1960 йиллари Кариб можаросидан сўнг АҚШнинг илмий марказларидан бири бўлган RFNDO CORPORATION биринчи марта бутун мамлакатни қамраб оладиган компьютер тармоғини яратиш таклифи билан чиқди. Бундан кўзланган мақсад ҳарбий муассасалар, илмий ва ўқув марказлари компьютерларини ягона тармоққа бирлаштириб, бошқарувни марказлаштириш эди. Шу тариқа Интернет ибтидосига пойдевор қўйилди.

60-йилларнинг охирида АҚШ Мудофаа вазирлиги ва Илмий тадқиқотлар агентлиги томонидан компьютерларни тажриба сифатида телефон тармоғи орқали улаш йўлга қўйилди. ARPANet деб номланган тармоқ кейинчалик олимлар, тадқиқотчилар ва ҳарбийлар фойдаланадиган компьютерлашган занжирга айланиб қолди. 70-йилларда тармоқ анча ривожланди ва унга барча турдаги компьютерни улаш имконияти пайдо бўлди, яъни TCP/IP протоколи ишлаб чиқилди. Протокол — бу тармоқдаги барча компьютерлар учун тушунарли бўлган ва компьютерлар бирбири билан алоқага киришадиган воситадир.

1980 йилларнинг бошида эса том маънодаги Интернет юзага келди. Компьютерларнинг бошқарув тармоғи бутун дунёга тарқалди ва чет эл ташкилотлари ҳам ягона тизимга уланишга рози бўлди.

Бу муддат давомида АҚШдаги таниқли корхоналардан бири NSFNET томонидан Принстон, Питтсбург, Санта-Барбара ва Корнелл университетларида суперкомпьютер марказлари ташкил этилди. Мазкур марказлар эса "Internet Backbone" (Интернет асоси) деб аталди. 1987 йили Интернетга уланган компьютерлар 10 мингта бўлса, 1989 йили улар сони 100 мингтага етди.

Тўқсонинчи йилларда олимларнинг саъй-ҳаракати натижасида тармоқ модернизациялаштирилди ва Archie, WAIS, Gother каби дастурлар дунё юзини кўрди. Шу сабабли 1992 йили тармоқдаги компьютерлар сони бир миллиондан ошиб кетди.

Интернетнинг 90-йиллардаги ривожланишига World Wide Web (WWW, яъни Бутун дунё тармоғи) катта таъсир қилди. Бу тармоқ 1990 йилда Европа атом текшириш маркази (CERN) ходими Тим Бернс Ли томонидан яратилди. 1993 йилнинг сентябрь ойида эса Mosaic дастурининг биринчи версияси ишлаб чиқилди ва бунинг натижасида ахборот оқими WWW бўйича 1 фоизни ташкил этди.

Интернет тараққиёти ва WWW бўйлаб саёҳатларнинг оммавийлашиши шунга олиб келдики, баъзилар уларни бир тизим деб тушуна бошлашди. Аслида WWW ягона тизим эмас. Интернет турли хил хизматларнинг мажмуидир. Буларга электрон почта e-mail, Usenet телеконференциялари, FTP маълумотларни узатиш системаси, Telnet узоқдан терминалга кириш системаси, Gopher системаси ва WWW (Бутун дунё тармоғи) киради. Демак, WWW Интернетнинг фақатгина бир қисмидир.

"КЎНГЛИНГИЗ ТУСАГАН НАРСА"

Интернетни айнан шундай деб таърифлаш мумкин. Интернет воситасида таълим олиш, янгиликлардан бохабар бўлиш, қўнғироқ қилиш, хат ёзиш, нашрларни эълон қилиш, шахсий саҳифалар очиш, харид қилиш, ҳисобкитобларни амалга ошириш, теле ва видеодастурларни томоша қилиш имкониятига эгамиз. Буларнинг барчаси Интернетнинг узлуксиз такомиллашиб бораётган қулайликларидир.

Бугунги кунда дунёга машҳур бўлган нашрлар, ахборот агентликлари, телерадиокомпаниялар ва турли жамоат муассасалари доимий суръатда дастурларини Интернетга жойлаштириб, ўз мухлислари сонини ошириб бормоқдалар.

Тармоқ имкониятлари журналистлар учун асосий ва таянч ахборот манбаи бўлиб хизмат қилади. Интернет тарихий, маданий, сиёсий ва иқтисодий соҳалардаги ахборот заҳираси билан ОАВнинг глобал "омбори" бўлиб қолди. Тармоқнинг электрон почта хизмати эса тўғридан-тўғри видео ва фотоматериалларни етказиб беради.

Тармоқда турли хил теле ва радиоматериаллар тинимсиз ривожланиб бормоқда: ток-шоу, ҳужжатли, спорт ва мусиқага оид, болалар учун, таълим ҳамда ўқув дастурлари шулар жумласидандир.

Тармоқ пайдо бўлгандан буён маълумот топиш учун соатлаб кутубхонада вақт ўтказишга ҳожат қолмаганга ўхшайди. Айниқса, бу ёшларга қўл келди. Шунинг учун бўлса керак, унинг асосий аудиторияси айнан ёшлардир.

Интернетни энг демократик ва мустақил система деб айтдиқ, аммо бир қарашда ижобий кўринган сифатлар ўзининг қоронғу томонларини ҳам намоён қилиб қўйди. Мисол учун тармоқ орқали амалга ошириладиган компьютер жиноятининг ошиши, одамларни чалғитувчи рекламанинг кўпайиши, иззат-нафсга тегадиган салбий ахборотлар пайдо бўлиши, ҳарбий ва тижорат сирларининг ошкор этилиши, муаллифлик ҳуқуқларининг поймол этилиши, миллатчилик ва парнографик мазмундаги материалларнинг тарқалиши ва ҳоказо. Тармоқ ҳатто террорчилар томонидан қўпорувчилик мақсадларида ишлатилиши мумкин. Буларнинг ҳаммаси Интернет келажаги ҳақидаги бораётган мунозараларнинг диққат марказида турган, ечимини кутаётган масалалардир.

Интернетга қитъалараро фаолияти туфайли кўпгина давлатлар маданий мустақилликка таҳдид солаётган восита сифатида ҳам қарашмоқда. Бир томондан, тармоқ дунёвий маданиятларнинг ўзига хос уйғунлашувига хизмат қилса, иккинчи томондан, миллатлар ва мамлакатлар орасидаги низоларни кучайтириш воситаси бўлиб қолиши ҳам мумкин, чунки тармоқда назоратсиз ахборот бирор бир тўсиққа учрамай тарқалаверади.

МУАММОЛАР ҲАМ ЕТАРЛИ

Интернет географик тўсиқларни ортда қолдирганига гувоҳ бўлдик, аммо тармоқ маҳаллий қонунлар, маънавий-ахлоқий меъёрлар, миллий қадриятларни бузиш томон юз буриши ҳам мумкин.

Бу муаммоларга провайдер (Интернетнинг маҳаллий вакили, яъни корхона ва ташкилотларга халқаро тармоқни улаб берувчи) ва фойдаланувчилар орасидаги тушунмовчиликлар ҳам қўшилади. Айрим пайтларда фойдаланувчилар провайдер таъминлаб бераётган ахборот узатиш тезлигидан ёки унинг секин ишлашидан, сайтлар очилиши қийинлиги (баъзан умуман очилмаслигидан) нолишади. Фойдаланувчиларни тушуниш мумкин, албатта. Битта сайтнинг очилишига камида 2-3 минут кетгандан кейин ҳар дақиқа учун ҳақ тўлайдиган фойдаланувчи кўпроқ сарф-харажат қилишига тўғри келади.

Интернет тўқсонинчи йиллардан кейин юлдуз каби порлаган бўлса, 7-8 йил ичида дунёнинг 8 фоиз (450 миллион) аҳолисига бири-бири билан алоқа ўрнатиш имконини берди. Ҳозирда Европа аҳолисининг деярли ярми тармоқ орқали мулоқотда бўлиб турибди. Лекин охирги пайтда унинг фаолиятига эътирозлар ҳам билдирилмоқда.

2000 йил апрель-май ойларида Интернет билан шуғулланадиган фирма акцияларининг баҳоланиш кўрсаткичи 5000 АҚШ долларига чиққан бўлса, ҳозирги кунга келиб бу кўрсаткич 2500дан 1900гача тушиб кетди.

Ўзбекистонда эса Интернетга бўлган қизиқиш энди кучаймоқда. Статистик маълумотларга қараганда, мамлакатимизда 44 та провайдер мавжуд бўлиб, улардан фойдаланувчилар сони бир юз қирқ мингтани ташкил этади.

Биз мавзуни янада чуқурроқ ўрганиш мақсадида Интернетга бағишланган кичик тадқиқот ўтказдик. Ушбу тадқиқот натижалари мамлакатимизда Интернет фаолияти билан боғлиқ муаммолар қуйидагилар эканлигини кўрсатди:

- тармоқ ишлаш суръатининг пастлиги;

- дастурчиларимиз яратаётган сайтлар бир-бирини такрорлаши, мазмунан саёзлиги;

- тармоқнинг асосий тили инглиз тили бўлганлиги боис ундан ҳамманинг ҳам фойдалана олмаслиги;

- Шу билан бирга Интернетдан фойдаланиш ҳақи бир қадар қиммат эканлиги.

Воллонг университети чоп этган "Интернетдан фойдаланишнинг қулайлик ва қийинчиликлари" қўлланмасида тармоқдан халқаро миқёсда фойдаланишнинг қуйидаги ижобий ва салбий жиҳатлари кўрсатилган.

Ижобий жиҳатлар:

- Интернетнинг глобаллашувга қўшаётган ҳиссаси;

- тўғридан-тўғри алоқа;

- мавжуд аудиторияни янги фикрлар томон бошлаши;

- айни пайтда содир бўлаётган воқеа-ҳодисалардан бохабар бўлиш имконияти;

- халқаро лойиҳаларнинг амалга оширилиши;

- ўқиш услубларининг ранг-баранглигини таъминлаши;

- ахборот излаб топишнинг чексиз имкониятлари;

- исталган мавзу бўйича профессионал маслаҳатларнинг мавжудлиги;

- баъзи бир назарий ва амалий кўникмаларни ривожлантиришдаги ёрдами.

Салбий жиҳатлар:

- миллатчилик, парнография ва шу каби руҳдаги ахборотлар мавжудлиги;

- ахборот узатиш тезлигининг доимий эмаслиги;

- Интернетга 100 фоиз ишончнинг йўқлиги;

- хавфсизлик чораларининг жуда паст даражада эканлиги;

- баъзи бир соҳаларда асосий маълумотларнинг йўқлиги;

- таълим соҳасига тижоратнинг салбий таъсири;

- энг зарур пайтда алоқанинг узилиб қолиши.

Демак, ҳаётимизга катта янгилик бўлиб кирган Интернетнинг жаҳоншумул тараққиёти билан бирга ўзига хос муаммолари ҳам мавжуд. Албатта, юксак тафаккурли инсоният зикр этилган муаммоларни ақл билан бартараф этади. Ана шундагина Интернет келажакда ҳам тараққиёт, ҳам ривожланиш йўлида башариятга мислсиз фойда келтириши мумкин.

Хуршид РАУПОВ,
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети халқаро журналистика факультети толиби

Шахс

УОРНЕР — ВИРЖИНИЯНИНГ "ИШОНГАН ТОҒИ"

Савол:

Мамлакатимизга Жон Уорнер бошчилигидаги АҚШ делегацияси ташриф буюрган эди. Бундан аввал ҳам Жон Уорнер ҳақида у ер-бу ерда эшитганим бор. Сизлар батафсилроқ билсангиз керак. Ҳарқалай, газетчисизлар-ку...

Босит ЙЎЛДОШЕВ

Тошкент

Жавоб:

Виржиниялик Жон Уорнер илк бор 1978 йил 7 ноябрда республикачилар партиясидан АҚШ қонун чиқарувчи органи юқори палатасига сенатор этиб сайланган. 1996 йили эса у тўртинчи бор Сенат аъзолигига муносиб топилган. Орадан икки йил ўтиб, Сенатнинг қуролли кучлар қўмитасига раис этиб тайинланган.

Уорнер сенатор бўлгунга қадар узоқ йиллар ҳарбий соҳада фаолият юритган. У Иккинчи Жаҳон уруши даврида 17 ёшидаёқ АҚШ ҳарбий-денгиз флотида хизмат қилади. Ҳарбий хизматдан сўнг Вашингтон, Ли университетларида таҳсил олади. АҚШ қонун чиқарувчи органининг бўлажак аъзоси кейинчалик Виржиния университетининг ҳуқуқшунослик факультетини ҳам тамомлайди.

Таҳсилдан сўнг Уорнер 1972-74 йилларда Мудофаа вазири ўринбосари лавозимида хизмат қилади ва АҚШ ҳарбий-денгиз флотини бошқаради. Бундан ташқари, у Сенатнинг разведка қўмитасида ҳам ишлаган. Айни кунларда эса сенатор Виржиния штатининг АҚШ Олий қонун чиқарувчи органининг юқори мартабали вакили, Сенатнинг процессуал нормалар ва бошқарув қўмитаси аъзоси ҳисобланади. Шуни айтиш кераки, Жон Уорнер 35 йилдан буён ҳарбий ва сиёсий арбоб сифатида давлат бошқарувининг муҳим бўғинларида ўз фаолиятини давом эттириб келмоқда.

Элёр ЭҲСОНОВ тайёрлади

Пул

ПУЛНИ ЯХШИ КЎРАМАН

Шунинг учун у ҳақда нима билишни истасанглар, марҳамат, менга мурожаат қилаверинглар, азизлар!

Бир сомсапазнинг қилиғига шунча куясан, менга ўхшаб алданиб қолсанг нима қиласан, болам? Ҳа, мендек пулга қаттиқ одамни ҳам чув туширадиганлар бор экан. Бу воқеага адашмасам беш-олти йил бўлди-ёв. Ўша пайтда уйимни гаровга қўйиб, ижарага уй излаганман. Шаҳар марказида уй бозори бўларди. Ҳозир ҳам бор. Қачон борсанг, одам аримайди у ердан. Уй оламан-сотаман, деган ёшу қари кўкрагига қоғоз осиб оларкан. Ҳар бозорнинг учарлари бўлади, ўшалардан худо сақласин. Менга ҳам шундай учарлардан бири учраб қолсами?! Шундоқ тумшуғимнинг остида бадбашара бир йигит калласини кўтарди.

— Уй керакми, оғайни, хоҳлаган райондан есть қиламиз! Сотиб оласизми ёки ижарагами?

— Ижарага икки хонали уй керак, оилам билан турмоқчиман, — дедим.

— Гап йўқ. Мана, Қўйлиқ марказидаги зўр маҳаллада икки хонали квартира бор. Телефони, телевизор ва магнитофони ҳам бор. Ойига кўп эмас, 100 доллардан тўлайсиз. Гарантия — уч йил!

Хуллас, ҳалиги йигитдан манзилни ёзиб олдим. Раҳмат деб энди ортга қайрилгандим, қўлимдан тортиб: "Оғайни, информацияни текинга берадиган аҳмоқ йўқ. Бу уйни топгунча силламиз қурига-а", деди. Ие, буёғи қизиқ бўлди-ку!

— Хўп, қанча беришим керак?

— Шунинг тенг ярми-да. Эллик...

— Нима? Агар алдаётган бўлсанг-чи?

— Куннига бозордаман. Исмим — Шавкат. Ҳув анови қиз ҳам яхши танийди. Таня, ну, покажи себя.

Шундай деб телефон будкасидаги қизга қўл кўтариб қўйди. Унга жавобан қиз ҳам калласини қимирлатди. Йигит қоида шунақа, дегандай елка қисиб, рўпарамда ғўдайиб туриб олди. Демак, ишонса бўлади. Уй ёқмаса пулни қайтариб оламан-да. Ёнимдаги юздан эллигини ажратиб бердим. Йигит бўридан қочган тулкидек бир зумда ғойиб бўлди. Айтилган манзилга бориб, шомгача уй изладим. Йўқ. Ҳаммаси ҳовлили уйлар, кўп қаватли уйларнинг сояси ҳам кўринмайди. Наҳотки алданган бўлсам! Яна изғидим, топмадим. "Ўл" дейдиган кимса йўқ, шаҳар марказидаги уй бозорига қайтиб келганимда ҳалиги йигитдан ҳам, телефон будкасидаги қиздан ҳам ном-нишон йўқ эди. Эртаси куни яна келдим. Тумонат одам, лекин уларни яна топмадим. Бир ҳафта қатнадим, ахийри бор-э, деб ҳаммасидан воз кечиб кетдим.

Гапнинг ўғил боласини айтсам, "кўки"ни топиш ўз-ўзидан бўлаётгани йўқ. Кунига уч маҳал бозорга тушаман, нарх-навони суриштираман. Навоий ҳазрат айтганлар-ку, Ҳиротда кунига об-ҳаво тўрт маҳал ўзгаради деб. Бизда доллар қурмағурнинг курси беш маҳал ўзгаради!.. Кечагинда "Труд"да ўқиб қолдим, Россия томонларда доллар ўрнида евро ишлатиш расм бўлаётганмиш. Чинми-ночинми, деб юрсам, бозорда иккитаси газетага тумшуғини қадаб, ниманидир баҳслашаяпти. Қарасам, газитда заём жадвали. Боягиларнинг бири Россияда заём ютуғига кўкидан тўлаётганмиш деса бўладими?! Қани эди, қўйиб берса, тумшуғига ўхшатиб туширсаму, кўкининг жинниси теккан бу зумрашанинг кўзи кўкариб чиқса! Ўзи йигирматалик занглаган михдек келадию, дағдағаси осмонда! Ўхшатиб тепсанг, пути шақиллайдиган болакай, фақат... фақат орқасида акахонлари борда!.. Братанлари бор, битта-яримтаси мушугини пишт деёлмайди.

Ишқилиб-чи, братан-мратанларни қўяйлик-да, нақдидан гапирайлик. Тўғрими, нима дейсизлар?! Оч қорним... оч қорнинга, вой, кучингдан, ўлмасак, ҳали евросиниям кўрармиз-да!.. Илло бизнинг одамлар ҳали-вери еврони тушуниб етмас-ов!.. Билгани, доллар! Бозорга кираверишдаги носфурушдан тортиб, терифурушгача оғзидан доллар тушмайди.

Куни кеча хўп ғаройиб иш бўлибдики, яқин-орада бунақасини эшитмагансиз!

Запчасть бозорида бир акахон уч қоғоз қутини тўлдириб майда-чуйда олибди. Олди-бердисини битириб, арава судрагич болани ёллаб, бозордан ташқарига чиқибди. Бундай мошинасига ортаётса, картон қутилардан бирининг тоши енгил! Акахоннинг юраги бир орқага тортибди. Дарров қутининг "қопқоғи"ни қийшайтириб не кўз билан қарасаки, қути тўла пул!!! Ё, қудратингдан, Худо берарида қисмаса, шунақайкан-да!.. Акахон нима қилибди денг? Қутини қўлтиқлаб изига қайтибди. Бояги жойга келиб, ў, оғайни, ўзимнинг қутим қолиб бошқасини олиб кетибман, сен ҳам қарамабсан, деб оғиз очган экан, бояги йигит э, ака бошши қотирвордиз, бўлди, қайтиб олмайман, боринг, деб уни жеркиб ташлабди. Акахон ётиғи билан йигитнинг ҳовурини туширибди-да, қутининг ичига мўралатибди.

Азбаройи, бояги йигит ҳушидан айрилиб қолаёзибди!.. На кўзига, на қулоғига ишонармиш!.. Бошқа бирорта инсофини паққос туширганлардан бўлса борми!..

— Айни рамазон ойи, ука, ўзим рўзадор бўлсам, опкетиб қолсам, бунақа пул менга татимайди. Охиратим куйиб кетади, — дебди. Тижоратчи йигит суюнчисига 50 талик доллар тутқазибди, акахон олмабди. Ия, ахир рўза ойида-я?!

— Ҳа-а, моҳи рамазоннинг мана шунақа хосиятлари ҳам бор-да! Буни билган бор, билмаган бор. Билган бировнинг бир қути пулини қайтариб эгасига тутқазади, билмаган...

Арафа кунлари уйида ҳайит дастурхони тузамайдиган мусулмон йўқ. Бундан фойдаланганда, бозорчилар фойдаланди-да, ўзиям! Тухум 100 сўм, шакар 700 нинг биқинида. Узумнинг жононига кеп қолинг, додаси – 3000! Куни кеча 500-600 дан кетаётган олмалар 1000 нинг нари-берисида!

— Олади-да! Қизини узатган, ҳайитлик дастурхонини безаб бериш ота-она зиммасида. Бундайроқ бўлиб қолса, қизини худо урди деяверинг!.. Олмай қаёққа боради!.. Уйига беш-ўнта улфати билан куёви келадиган, мулозаматни жойига қўймаса, тағин қизи ўшаёқда!..

— Ишқилиб, фойдаланганда, бозорчи фойдаланди! Пулни яхши кўрамиз, дейди кимдан сўрасанг. Ў, барака топгур, пулни яхши кўришда мен сендақанинг мингтасини бир чўқишда қочираман, мусулмон! Пулни яхши кўрган одам лоақал бир ой ҳиммат қилади, унинг савобига нима етади! Йилнинг қолган 11 ойи барака беради!

— Йўқ, бунинг фарқига фаҳми етмайди, чунки ундай одамлар пулни яхши кўради, холос. Мен эса... мен пулни ЖУДАЯМ яхши кўраман!

Ҳамма гап шунда, оғайнилар!

Бахти ЁР

(Давоми бор.)

АЖАБО!

Стоматологларнинг фикрича, сўнгги йилларда қирғич, майдалагич каби ошхона буюмларидан кенг фойдаланиш натижасида тишлар сони табиий равишда иккитага камайган. Агар бу жараён давом этаверса, тишларга умуман ҳожат қолмаслиги мумкин экан.

Ўзингни англаб ет!
Mustaqil gazeta HURRIYAT

Муассис: Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармаси

Бош муҳаррир Хуршид ДЎСТМУҲАММАД

Таҳрир ҳайъати: Азамат ЗИЁ, Озод ШАРАФИДДИНОВ, Наим КАРИМОВ, Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Раҳмон ҚЎЧҚОР, Норали ОЧИЛОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Амирқул КАРИМОВ, Абдуқаюм ЙЎЛДОШЕВ

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 165-рақам билан рўйхатга олинган. Бичими А-2.

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳри, Матбуотчилар кўчаси, 32-уй. Телефонлар: 133-69-45, 136-53-63

Индекс:
Якка обуначилар учун — 233 Ташкилотлар учун — 234

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик концерни босмахонасида босилди. Манзил: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.

Навбатчи муҳаррир: Собиржон ЁҚУБОВ
Топшириш вақти — 21.00
Топширилди — 19.00
Буюртма — Г - 3142

Муаллиф фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин. Таҳририятга юборилган мактуб ва мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.

Hurriyat kompyuter markazida terildi va sahifalandi.

Mustaqil gazeta
HURRIYAT

Таҳлил

“АСЛ ҚАҲРАМОНЛИК, АЙНИ ЖАСОРАТ”

Шоир Ҳабиб Саъдулланинг кўплаб мухлислари қатори унинг асарларини мунтазам кузатиб, ўқиб бораман, маҳоратидан, ҳозирги ўзбек адабиёти ривожига қўшаётган ҳиссасидан қувонаман. Ижодкор Ўзбекистон халқ шоири фахрий унвонига сазовор бўлганида чин дилдан шодландим. Яқинда Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти Ҳабиб Саъдулланинг “Шукрона” тўпламини ҳамда “Адиб тақдири” достонини нашрдан чиқарди. “Адиб тақдири” аввал “Наманган ҳақиқати”, “Ўзбекистон адабиёти ва санъати” газеталарида ёритилган эди. Асарда Ўзбекистон Қаҳрамони Саид Аҳмаднинг мураккаб кечган ҳаёти, қисмати ҳаяжонли тасвирланган.

Зулм ва зўравонликка асосланган мустабид тузум бу йирик ижодкорни маҳкумликка, азоб-уқубатларга дучор қилди. Ватанимиз мустақиллиги шарофати билангина адиб ижоди гуллаб-яшнай бошлади. Ёзувчи Ўзбекистон Қаҳрамони унвонига сазовор бўлди.

Қаҳрамонлик нима? “Адиб тақдири” достони “Муқаддима”сида бу саволга аниқ жавоб берилган:

Бошга иш тушганда элга суяниб,
Муқаддас Ватанга сақлаб садоқат —
Саид Аҳмад бўлиб яшамоқ ёниб
Асл қаҳрамонлик, айни жасорат.

Асарнинг “Саид Аҳмад” боби хатарли турмуш йўлини босиб ўтган, етмиш бир ёшгача “кулиб йиғлаган” ва “йиғлаб кулган” ёзувчининг фалсафий фикрларини ифодалайди. Истибдод замонида жабрланган, хўрланган, истиқлол даврида ҳаётда ўрни, қадрини топган, эл-юрт ардоғига муяссар бўлган асар қаҳрамони дейди:

Ватаним ҳурликка эришган куни
Менинг таржимаи ҳолим бошланди.
Тарк этиб босириқ тушли уйқуни,
Илк бора қувончдан кўзим ёшланди.

Аммо бунгача у не-не оғир, аччиқ кунларни бошдан кечирмади! Ҳибс, таҳқир, руҳий ва жисмоний азоблар... Булар достоннинг “Эллик йил бурун”, “Хаёлий учрашув”, “Сиёсий маҳбуслар” бобларида таъсирчан тасвирланган.

Асарнинг “Сиёсий маҳбуслар” бобида қамоқ лагери ва унда маҳбуслар кечирган кунларнинг даҳшатли манзаралари акс эттирилади. Кулфатлар, ғуссалар билан ўтган ойлар, йиллар жараёнида адибнинг мустабид тузум тўғрисидаги қарашлари, хулосалари тўла шаклланади:

Ҳурлик деб хўрликни олиб келмишлар,
Зиё деб зулматга қилмишлар дучор.
Тафаккур чаманин пайҳон этмишлар,
Ҳақ ва адолатга йўл бермай зинҳор.

“Қайтиш” бобида асар қаҳрамонининг жонажон шаҳри Тошкентга қайтиб келиши, муштипар онаси ва севгили ёри билан учрашуви ҳолатларининг тўлқинлантирувчи бадиий тасвирини кўз олдимизга келтиради.

Адиб ўз юртига қайтиб келди. Лекин “Қўл ишга бормайди, калава учини тополмай қийналар юраги пора”. Шунда ўзи сингари маҳбусликдан яқиндагина озод бўлган устоз Шайхзода сабоғи унга ўрнак ва далда бўлади. Ёзувчилар уюшмасидаги йиғинда Мақсуд Шайхзода аламларидан нолинмайди, балки янги ёзган “Тошкентнома” лирик достонини даврага ҳавола қилади. Бу билан “устоз очиқ қолган қанча дафтарни тўлдиришга шу кун илҳом бахш этди”. Энди ёзувчи Саид Аҳмад ҳам қизғин ижодий ишга киришиб кетади. Турфа ҳикоялар, ҳажвия, хандалар, романлар, хотираномалар, кулгили саҳна асарлари...

Достон бош қаҳрамон саргузаштини ҳикоя қилиш билан чекланмайди. Унда адиб тақдири ҳар томонлама бадиий таҳлил қилинган.

Достон воқеалари давомида вафоли ёр, адиб “умр йўлларининг содиқ ҳамроҳи” Саида образи бош қаҳрамон билан ёнма-ён боради. Қайғули, таҳқирловчи ҳодисалар гирдобида у ўзини йўқотмайди, қийинчиликлар олдида эгилмайди, адибга қўйилган айблар туҳмат эканлигига ишонади, сабот, меҳр-оқибат, садоқат, мардлик намунасини кўрсатади.

Достоннинг лирик қаҳрамони — шоирнинг ўз образи ҳам ёғдули ҳис-туйғулари, ўй-қарашлар орқали намоён бўлади. Бош қаҳрамон образи эса умумлаштирувчи характерга эга. Ёзувчи Саид Аҳмад қисмати орқали шоир бутун халқимиз қисматини акс эттирган:

Бугун Саид Аҳмад баҳонасида
Сенинг қисматингдан сўйладим, халқим.
Сабру бардошингга ўқиб қасида,
Ҳурлигингни яйраб куйладим, халқим.

“Адиб тақдири” истибдод даврининг мунгли наволаридангина иборат эмас. Асарда акс эттирилган воқеа-ҳодисалар ўша мудҳиш замонни эслатиш билан бирга, ёвузлик устидан эзгуликнинг, зулмат устидан зиёнинг тантанасини намойиш этади, бугунги ҳурлик даври ва истиқлол нашидасини куйлайди ҳамда бу неъматларни қадрлашга ундайди.

Алихон ХАЛИЛБЕКОВ,
НамДУ доценти, филология фанлари номзоди

Лавҳа

КУЗ КАЙФИЯТИ

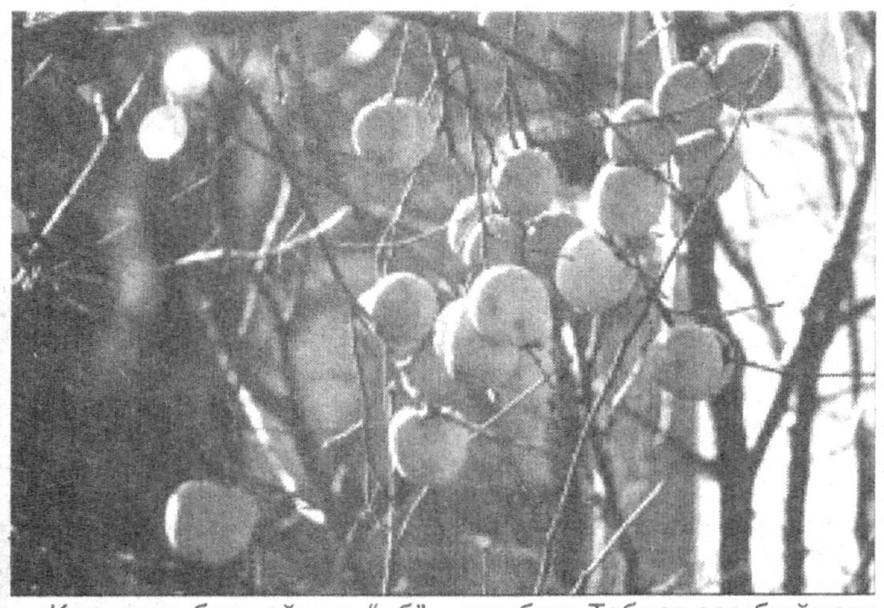

Қишнинг бир ойини “еб” қўйдик ҳамки, қордан дарак йўқ. Ҳаво икки-уч кун изиллатганини ҳисобга олмаганда, ўспирин йигит-қизлар ҳамон бош яланг, юпун-фосон кийимини кўз-кўз қилиб юрибди. Табиат эса бу йилги умри оёқлаб қолганидан дарак берганига анча бўлди. Ҳатто кўм-кўк япроқлари олтин тусига кириб, шох-навдаларни тарк этганига, совуққа анча бардошли хурмолар ҳам бирин-сирин тўкилиб тушишга ҳозирлик кўрганига кўп кунлар ўтди...

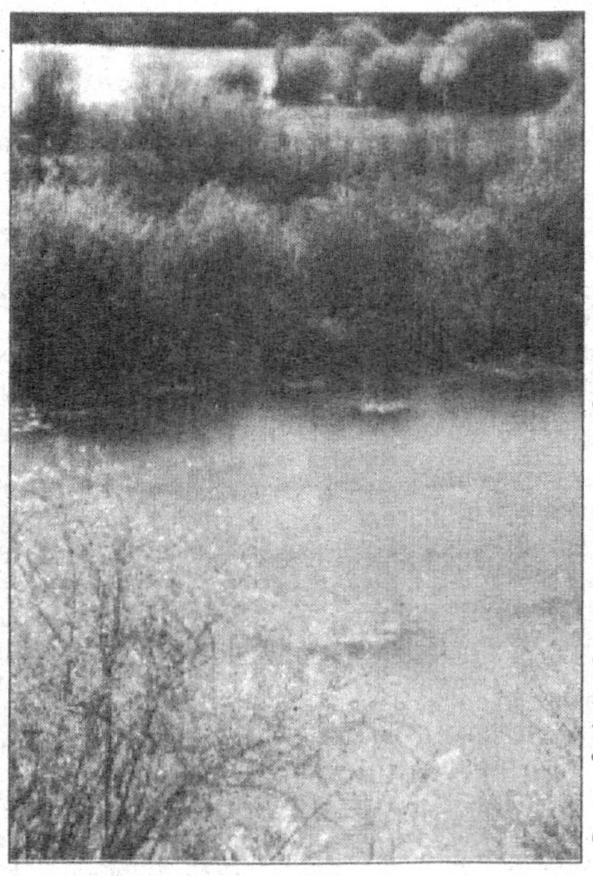

Сокин хиёбонларга тилло поёндозлар тўшалган. Оҳиста одим ташланг, қадамларингиздан ҳосил бўлган турфа оҳанглар кўнгилга ажиб бир ҳазинлик беради. Дарахтларнинг яланғочланган, қорайган таналари Сизга илтижо қилаётгандек... турфа шакл-шамойил касб этган майда-йирик шохлар бамисоли арабий ҳарфлар янглиғ ёдингизга кўҳна ҳикматларни солаётгандек...

Баҳорда тошиб, ёзда айқириб оққан дарёю анҳорлар суви ҳам куз салобатидан ўпкасини босиб олган, ҳар қанча шовуллама, ҳар қанча айқирма, тинар чоғинг келади, одамзод! Совуқдан жунжиккан сув умрининг паймонасини англаган мўйсафиддек қирғоқлар, дов-дарахтлар билан рози-ризолик тилашади, адоқсиз йўлида осуда илгарилайди...

Юқоридагилар анча олдинни кўра билади, дейишади, ишонмасангиз, ана, юксак тоғларга қаранг! Юқори бўлгани учун ҳам қиш келаётганини, ҳадемай оламни оппоқ қор оғушига олишини кўз-кўз қилгандек... бошига ёққан қордан мағрур қад ростлаб турибди. Ҳарчанд давру-даврон сурмасин, мажнунтол ҳам сочларини йиғиб олар, дарё ёқасидаги қирадирлар ҳам тақдирга тан берар!..

Фотомусаввир Абдулғани ЖУМА

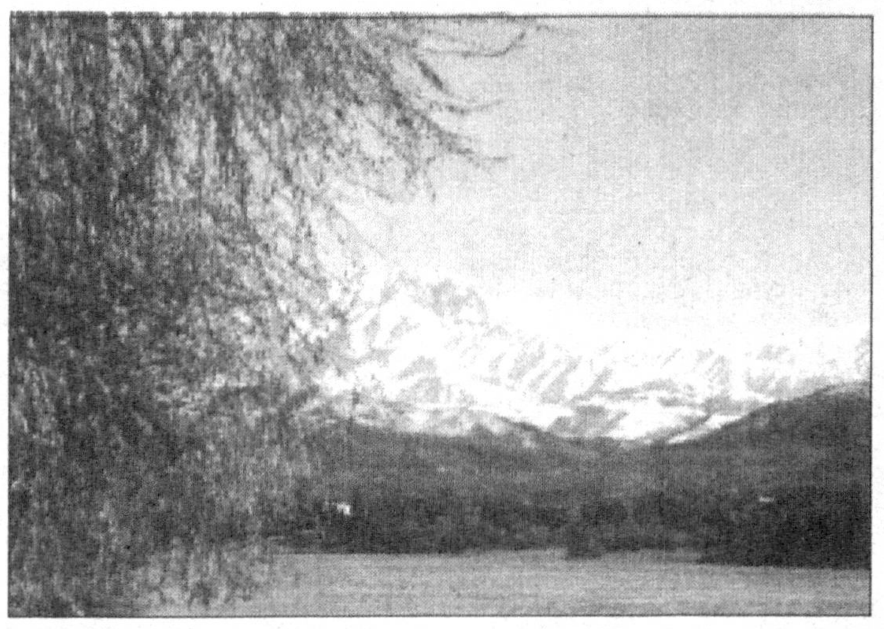

Мутойиба

ЎЗБЕКНИНГ ГАПИ ҚИЗИҚ

Қиз бола боши билан трактор ҳайдайди.
(Қатиқ бозоридаги ғийбат)

Муқимийда “Чин муҳаббат” кетаяпти.
(Эълондан)

Даврадагилар мени биринчи кўриб тургандек бақа бўлиб қолишди.
(Чойхонадаги жўралар суҳбати)

Овқат пишгунича меҳмонлар пишиб қолишди.
(Мезбоннинг мақтаниши)

Қоринни бир кунда йўқотамиз.
(Телерекламадан)

Қизнинг бесаранжом қалби ёмон отдай тепа бошлади.
(Ёш ҳикоянавис машқидан)

Роса ўзимизбоп хотин эканми?
(Ҳайкал ёнидаги суҳбат)

Сатторқул танлаб-танлаб тезтуғар хотинга учрабди.
(Қўшнилар ғийбати)

Қишлокдан келганимдан бери кўзим шу хотинга тўймайди.
(Ошиқнинг ошнасига дегани)

Меҳмон товоқ бўзчининг мокисидай қатнаб турибди.
(Қуданинг мақтаниши)

Қитиғини эгасига кўрсатади, менинг тагимда пашмакдай мулойим юради, бу жонивор.
(От бозоридаги даллол сўзидан)

Учинчи ўринни Сотволдиев билан Тoпиболдиевлар баҳам кўришди.
(Спорт шарҳловчиси сўзидан)

Миллионларни ютиб олган “Бахтли воқеа” ғолибларини қарсаклар билан бир сийлаб қўяйлик!
(Телелотерея бошловчиси сўзи)

Яримта бўлса, бутун қилиб берамиз.
(Симёғочдаги эълон)

Ташқари зим-зиё. Осмонда эса бир ҳовуч тилла танга сочилиб ётибди.
(Бўлажак ёзувчи машқидан)

Хўп калтакбоп хотин бўпти-да!
(Маҳалладошлар суҳбатидан)

Ҳусанбой ТОЖИМАТОВ,
ЎзДЖТУ катта ўқитувчиси

ОВОЗА

Бойваччалардан бири янги келин бўлган қизининг уйига ҳайитда 200 та тухумдан тайёрланган 50 килоли торт юборганмиш!

Мутолаа

ҲУРРИЯТ БИТИКЛАРИ

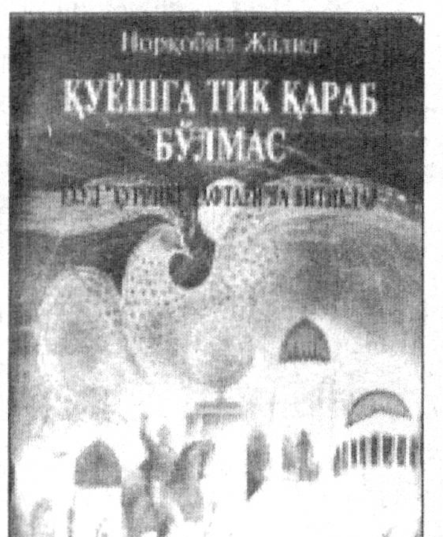

“Чорсу” бозорининг ёнгинасида “Турон” кутубхонаси бор. Бозор шовқини, савдо машмашасига тўлган кўчадан бир қадам ичкарига кирсангиз, сокин ва нурли хонага, жимгина мутолаага кўмилган одамларга дуч келасиз. Бозор билан кутубхонани гўё дунё ва ҳаётнинг рамзий ифодаси каби қалин нақшинкор эшик ажратиб туради. Ичкарига ёки ташқарига бир қадам ташлаш билан инсон ҳаёти, тақдирининг қанчалик турфа эканлигини кузатиш мумкин. Бу, албатта, бошқа бир мавзу.

Худди шу кутубхонада бир куни узоқ кўришмаган танишимни учратиб қолдим. Тўрт-бешта китобни қўлтиқлаб олиб, бирор жойга шошилаётган шекилли, илдам юриб кутубхонадан чиқиб кетаётган экан. У билан ҳол-аҳвол сўрашдим. Бир мириқиб суҳбатлашишни таклиф қилсам, вақтим тиғиз, ўқувчиларимга иншо ёздираман, дейди. Иншо ёзиш ҳам ишми, тайёр мавзу бўлса, тайёр матн, ҳаммаси режа бўйича ёзилади-ку, унга тушунтиргандай бўлдим. Йўқ, у даврлар ўтиб кетди, ҳозирги ёшларнинг тафаккури юксалган. Унча-мунча нарсалар билан алдаб бўлмайди, дейди. Мана бир мисол. Ўтган ҳафта Истиқлол ва Ватан ҳақида иншо ёзишни топширгандим. Натижа нима бўлди денг? Турфа хил фикрлар, саволлар, жумбоқлар... Эҳ-ҳе... Очиғи ақлим шошиб қолди. Англадимки, уларга бош-кети йўқ тумтоқ гаплар кифоя қилмайди. Истиқлолнинг, Ватаннинг нима эканлигини аниқ ва тўғри тушунтириб бера оладиган мисоллар керак. Ўзим ҳам ўйлаб қолдим. Сен билан менга қўйса, чиройли сўзларни тизиб ёзишимиз мумкин. Лекин бу бизга ёд бўлиб кетган сўзлар-ку. Юрак “жиз” этадиган бирор нарса ёзиш ёки тушунтириб беришни уддалаймизми?

Шу воқеадан кейин Истиқлол ва Ватан ҳақида ёзилган ёки нашр этилган асарлар бирмунча эътиборимни тортадиган бўлиб қолди.

Публицист Норқобил Жалилнинг “Қуёшга тик қараб бўлмас ёхуд “Ҳуррият дафтари”га битиклар” номли китоби “Истиқлол” нашриётида чоп этилди. Тўпламда муаллифнинг ҳаётий кузатишлари, Ватан, миллат тақдири билан елкадош бўлган, унинг озодлигини умр бўйи қўмсаб яшаган инсонларнинг руҳий кечинмалари, ҳаёт йўллари ифода этилган.

“Ватанда туриб Ватан нималигини англамоқ осонми? Ҳамма гап ана шу саволнинг мазмун-моҳиятини қандай идрок этишга боғлиқ. Чунки ҳар биримиз ўзимизни шу ватаннинг бир парчасиман, деб ҳисобламоққа арзугулик ишга қўл урдикми?”, деб ёзади муаллиф “Энг катта юрак” номли мақоласида.

“Ватаннинг бир парчаси” мақоласида Ватан қадрини англаш дарсидан сабоқ бераётган ҳизрназар отахоннинг ўгитларини келтиради:

“— Яхшилик қилинг, ватанни севинг, деган қуруқ сўз, насиҳат билан Ватанни севдириб бўлмайди. У руҳга, шуурга сингса, севилади. Озодликда ўтаётган ўн йилнинг бор ҳақиқати, ҳикмати — шу! Ватан қолади, Ватан абадий. Биз шу ватаннинг бир бўлаги, парчасимиз!”.

“Ҳижратдаги кўзлар катта бўларкан” мақолада муаллиф Умра сафарига бориб қайтган муаллимнинг рўмолчага тугилган тупроқ ҳикоясини баён қилиб, шундай ёзади: “Ватанни, тупроқни соғинган кўзлардаги изтироб нақадар маюс ва катта эканлигидан юрагим қалқиб кетди”.

Қуёшга тик қараб бўлмайди. Мана шу оддий фалсафада инсоннинг ўз она ерига, Ватанига бўлган муҳаббати акс этгандай. Шоир шу жумлаларни ДЎСТи тилидан гапиради. “Капалак Озодликни яхши кўради, Озодликни! Билмадим, мен капалакни яхши кўраяпман, капалакни!

Мен қуёшни-да яхши кўраяпман, ҚУЁШни! Фақат унга қараб бўлмайди. Қуёш... Ойга қарасам йиғлагим келади. Чунки у кўнгилга ўхшайди. Қуёш эҳ-ҳе... ҚУЁШГА ТИК ҚАРАБ БЎЛМАЙДИ!”

Муаллиф “Ватанни нега севиш керак? Қандай севиш керак?” каби саволлар атрофида мулоҳаза юритади. Бу ўқувчи эътиборини тортади, уни ўйлашга, фикрлашга ундайди.

Бахтиёр АБДУСАТТОРОВ

Илҳом

ЎЗГАСИ ДАРКОР ЭМАС

Арвуғоним бор менинг, ўзга гуллар даркор эмас,
Пок юрак бир умр икки муҳаббатга зор эмас.

Эй, дутор, кўп мақтама, ул пари дийдорини,
Қалбимнинг бебаҳо ўз мулки бор, ўзга ёр ёр эмас.

Сочлари анбари афшон дебон баралла солма жар,
Дилбарим кокиллари бўйнимда маржон, дор эмас.

Кўзлари шаҳло бўлсин, майли Зуҳродек порлоқ,
Унда меҳр-мурувват ёнмаса, менга мутлақ кор эмас.

Тили ширин, шўх малоҳат бўлса-бўлсин майли-я,
Аҳду вафосиз экан, менга сира виқор эмас.

Қувнагайман дили очиқ гулчеҳралар ёнида,
Юрагимнинг ганжига сохта ишқ саркор эмас.

Ишонч сарвар экан, ошиқ аҳли доимо бахтиёр,
Бу ёруғ дунё ишқ базмига ҳеч замон тор эмас.

Эй, сабо, севги султонидан тезроқ бергин хабар,
Ўз ёрингдан ўзгаси сенга вафодор эмас.

Неъмат ЁҚУБОВ,
фахрий журналист

G`uncha

VATAN

Sen bunchalar aziz, bebaho,
Mingta jonim qurbon qilsam arziydi.
Men uchun o‘zingsan dunyoda tanho,
Munosib farzanding bo‘lsam, qaniydi!

Qaniydi, yonolsam Cho‘lponlar misol,
Begona ko‘zlardan asray ololsam.
Mayliga, kurashlar domiga yubor,
Baxtim — seni shundan saqlab qololsam!

Yo‘q, yo‘q, falak endi boshqa boshingga,
Qaro bulutlardan soya solmasin!
Bitta tomchi bo‘lay sevinch yoshingga,
Baxtli kunlaring hech ado bo‘lmasin!

Hech qachon, hech qachon bo‘lmasin urush,
Tinchlik beraversin Yaratgan Egam...
Tayyorman! Bo‘ynimga qo‘y mingta yumush,
Baxtim — xizmatingga magar yarolsam!

Zuhra HAMDAMOVA

Сабоқ

“АРОҚ ИЧМАЙ МЕН ЎЛАЙ...”

Тошкентга ишлаймиз деб келган қашқадарёлик уч йигитароқнинг касри касофати туфайли тақдирига қора қисматни “сотиб” олишди. Ярим кечаси отамлашиб қайтаётган йигитлар Мирзо Улуғбек тумани ҳудудида жойлашган Бўз бозори олдида жанжаллашиб, ўзлари тенгкур бир йигитни боплаб калтаклашади. “Бир таёқ бота кетар, иккинчиси хато кетар”, деганларидек, 1976 йили туғилган Т.Жабборов оғир зарбдан ўзига келолмай бевақт бандаликни бажо келтиради.

Фарғона вилоятининг Тошлоқ туманида рўй берган воқеа ҳам кишини титроққа солмай қўймайди. 36 ёшли Расул Ж. отаси тугул боласини ҳам танимай қолгунча ичиб, ўзининг 1-синфда ўқийдиган ўғли Равшаннинг бўйнига пичоқ тортиб юборган. Натижада ёш гўдак касалхонага етмасдан вафот этган. Ҳали мастлиги тарқамаган қотил ота ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари томонидан қўлга олинган ва унга нисбатан жиноий иш қўзғатилган.

“Вой болам,ароқ ичмай мен ўлай”, дея оҳу нола қилгани билан қотил ота фарзанди дилбандини ҳаётга қайтара олармикин?!

Ҳа, ичкилик натижасида келиб чиқаётган жанжал, келишмовчиликлар оқибатида юқоридаги каби оғир жиноят, қотилликлар рўй бериб тургани кишини ташвишга солади. Китоб туманининг “Варганза” жамоа ширкат хўжалигида яшовчи Фарҳод исмли йигит ҳам дўстлари билан ичиб, кайфи ошиб қолгач, уйига келиб жанжал кўтаради. Ғазаб отига минган Фарҳод қўлидаги пичоқни укасининг тиззаси ва қорнига санчиб олади.

Афсуски, оғир яраланган Жўрабек биринчи тиббий ёрдам кўрсатилаётган маҳалда вафот этади.

Ўз жигарининг қотилига айланган Фарҳоднинг жиноят иши вилоят судида кўриб чиқилиб қотил узоқ муддатга озодликдан маҳрум этилади.

Ярим тун. Қишлоқ осудалик бағрига чўмган. Бироқ бу жимликни бирдан варанглаб отилган милтиқ товуши бузди. Туйқус уйғонган Маҳмуд ака ҳовлиси ёнига келиб тўхтаган “Жигули”нинг овозини эшитди. Ўзи шифокор бўлгани учун бирон киши тиббий ёрдамга муҳтожлик сезгандир-да, дея уларнинг ёнига чиқишга шошди. Ташқарига чиқиб қарасаки, бир неча номаълум кимса кунимга ярар деб боқаётган ола бузоғини “Жигули”нинг орқа ўриндиғига тиқишяпти.

Ҳай-ҳайлаб овоз қилганди, улар машинада жуфтакни ростлаб қолишди. “Мол аччиғи — жон аччиғи” эмасми, югуриб, милицияга борди. Милиция ходимлари дарҳол ўғриларнинг йўлини тўсиб чиқишди.

Олишув анча вақт давом этди. Жиноятчилардан бири милиция ходимини яралади. Аммо инспектор иккинчисининг қўлини қайириб ўз машинаси кабинасига тиқишга улгурди, униси эса қочиб қолди. Ўша тунда Чироқчи тумани ички ишлар бўлимининг шахсий таркиби ўғрибоши Тўлқин Остоновнинг шерикларини қидириб топиш учун жалб этилди. Барча йўлларга тўсиқ қўйилди ва ҳаракатлар ўз самарасини берди. Намоз Бердиев Китоб туманига кетаётганида “Дамас” машинасида қўлга олинди. Ўз вақтида кўрилган тадбирлар туфайли тўданинг учинчи аъзоси Отабек Шеров ҳам ушланди. Маълум бўлишича, бу ўғрилар ҳам аввалига ичиб олиб, сўнгра қора ниятни амалга оширган эканлар.

Аввалига оҳ-оҳлашиб ароқ ичиб, сўнг жиноятга қўл урган кимсаларнинг афсусу надоматлари, ўкинчлари осмонни ёради. Бироқ сўнгги пушаймон уларнинг хатосини тузатармикин?..

Шуҳрат РЎЗИЕВ,
ИИВ Матбуот маркази ходими

Республикамизда фаолият кўрсатаётган барча ҳамкасбларимизни Энергетиклар куни билан муборакбод этамиз! Хонадонимиздан нурафшонлик аримасин!

Самарқанд вилоят электр тармоқлари шўъба корхонаси жамоаси